№ 43 ՈՒՐԲԱԹ, 27 ՓԵՏՐՎԱՐԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 27 ՓԵՏՐՎԱՐԻ № 43

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ. Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՇԱԿ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ՆԵՐԿԱՅ 1915 Թ. ՀԱՄԱՐ

(44-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է՝

12 և 11 ամիսը	10 ամիսը	9 ամիսը	8 ամիսը	7 և 6 ամիսը	5 ամիսը	4 ամիսը	3 ամիսը	2 ամիսը
10 ռուբ.	9 ռուբ.	8 ռուբ.	7 ռուբ.	6 ռուբ.	5 ռուբ.	4 ռուբ.	3 ռուբ.	2 ռուբ.

Փետրվարի 1-ից մինչեւ մարտի 1-ը 85 կոպ.

Ամերիկայի բաժանորդները պիտի վճարեն տարեկան 6 դոլլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 32 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի, Թիւրքիայի բաժանորդները՝ 120 ղրուշ։

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։ Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ առաջին երեսի վրա տողատեղին (պետիտ) 20 կ., վերջին երեսի վրա 10 կոպէկ։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ թէ 40 կոպ. նամականիշ։

Պրեմիաներ «ՄՇԱԿԻ» տարեկան բաժանորդները, որոնք 1915 թ. ընթացքում լրիւ վճարած կլինեն 10 ռ. բաժանորդավճարը կը ստանան որպէս պրէմիա հետեւեալ նոր լոյս տեսնելիք գրքերը. 1) «Ցանցված»—մեծ վէպ Շահրիարի հայկ. յեղափոխ. կեանքից, 2) «Հայկական հարցը»—լուսաբանված դօկումենտներով։

Մեր հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ» Արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ԿՆՍԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Րտիշչեվսկայա 13, տելեֆօն 4—21.

Ընդունելութիւն թէ կանացի և թէ ներքին, նոյնպէս և վիրաբուժութեան կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից) վաղօրօք գրվելու պայմանով։

Ընդունելութիւն՝ կանացի հիւանդ. ամէն օր՝ ժ. 11—12 առ.։

Հիւանդանոցի բժիշկները

Ա. Ա. Յարութիւնեան
Ն. Ն. Վեսելովզորով
Վ. Ա. Զակրժեվսկի
Ի. Գ. Կալամկարեան
Ա. Ա. Նովիցկի
Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան
Ա. Ր. Փիշեր
Ս. Պ. Շահպարոնեանց

(Ն Կ.) առ 970. 100—32

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Մ. Յ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

խարկին օրդինատ. Մոսկվայի համալսարանի և ասիստենտ Բեռլինի համալսարանի պրոֆ. Պօզնէրի։

Ընդունում է հիւանդներին միզասեռական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւններով, առ. ժ. 10—12, երեկ. ժ. 4—6։ Սօլօլակ՝ Րտիշչեվսկայա փող. սեփ. տուն, № 1, երգեհաշէջների բնակատեղիի դիմացը, տելեֆօն 10—58.

(Հ. ու. կ.) առ. 875. 70—64

ԲԺԻՇԿ

Շուշանիկ Նաքաբեան

(Մասնագէտ կանանց հիւանդութիւնների եւ մանկաբարձութեան)։

Ընդունում է հիւանդներին՝ (առ. ժ. 12½—2. / եր. ժ. 4—6.

Հասցէն՝ Սօլօլակ, Րտիշչեվսկայա փ. № 1. Հեռախօս 10—58.

(Ե.Ն.Կ.) առ. 784. 100—70

ԼԵՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Լեհաստանի ապագայ կազմակերպութեան հարցը շարունակում է եւրոպական և ռուսական մամուլի ու հասարակական կարծիքի քննութեան առարկայ լինել։

Ռուսաց Գերագոյն Հրամանատարի կոչը, որ աւետում էր նոր դարագլուխ միացեալ Լեհաստանի համար, նկատվեց ամենքից իբրև պատմական մի մեծ ակտ և հաւանութիւնն ստացաւ նաև դաշնակից պետութիւնների կողմից։ Նորերս անգլիական պարլամենտում, երբ պատգամաւորներից մինը՝ հինգ հարցրեց, թէ «արդեօք հաղորդվել էր Ռուսաստանի դաշնակիցներին, այն է Ֆրանսիային և Անգլիային, և գտել էր հաւանութիւն՝ ռուսաց Գերագոյն Հրամանատարի կոչը՝ Լեհաստանի իրական աւտօնոմիայի մասին», արտաքին գործերի մինիստր Գրէյը պատասխանեց շատ որոշ կերպով, թէ բրիտանական կառավարութիւնը համակրում է այդ նշանաւոր ակտին։

Ի հարկէ, այժմ, երբ դեռ պատերազմը չէ վերջացել, երբ Գերմանիան և Աւստրիան դեռ չեն ջախջախվել, որեւէ կօնկրէտ առաջարկներ կամ ծրագիրներ մշակելը վաղաժամ է, սակայն հարցը սկզբունքով որոշված է և ռուսական հասարակական կարծիքն էլ նպաստաւոր կերպով է տրամադրված։ Ոչ մի կասկած չը կայ, որ միացեալ Լեհաստանի աւտօնոմիայի խնդիրը համակրութիւն և հաւանութիւն կը գտնէ Անգլիայի և Ֆրանսիայի կողմից էլ, որոնց վերաբերմունքն առաջ էլ համակրական է եղել։

Թէ ներկայ մեծ և հսկայական պատերազմը, որքան և աղէտալի, բայց կարեւոր հետեւանքներ է ունենալու եւրոպական և Թիւրքական լծի տակ ճնշված մի քանի ազգութիւնների ապագայի ազատագրութեան մտքով, դա անկասկած է։ Այդ ազգութիւնների մէջ է և լեհական քաղաքակիրթ ազգը, որի յարութիւնը մի քանի տարի առաջ անհաւանական էր թւում, իսկ այսօր դիւրին իրագործելի։ Այդ կողմից լեհ ազգը մեծ նմանութիւն և բազդի զուգորդութիւն ունի հայ ազգի հետ։ Եթէ ներկայ պատերազմը յարութիւն է տալու լեհ ազգին, նա յարութիւն է տալու և Թիւրքիայի հայութեան, ռուսական հզօր Արծուի հովանու ներքոյ։

Մեզ համար ներկայումս կարեւորութիւն ունի այն հանգամանքը, որ ռուսական, անգլիական և ֆրանսիական կաբինէտների մէջ հայեացքների կատարեալ համերաշխութիւն կայ բոլոր այն հարցերի վերաբերմամբ, որոնց լուծումը կախված է ներկայ պատերազմի ելքից։ Անտարակոյս, որ հայեացքների այդ համերաշխութիւնը լինելու է և Թիւրքահայերի խնդրի վերաբերմամբ և Թիւրքաց Հայաստանի բաղդը վճռվելու է երրեակ համաձայնութեան բոլոր երեք մեծ պետութիւնների լիակատար համաձայնութեամբ և ծրագրի համաձայն։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

24 փետրվարի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Փետրվարի 24-ին մեր զօրքերը Անդրճորոխեան երկրում խլեցին Թիւրքերից երկու թընդանօթ։

Ատրպատականի ուղղութեամբ, Դիլմանի մօտ տեղի ունեցած կռւում մենք ձեռք ձգեցինք Թիւրքական մի թնդանօթ երեք արկղ ռազմամթերքով։

Մնացած ուղղութեամբ դրութիւնը անփոփոխ է։

ԴԱՐԴԱՆԵԼԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

24 փետրվարի

ԼՈՆԴՈՆ. — Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ բրիտանական կորուստները Դարդանելում փետրվարի 29-ին կազմում են 25 սպանված, 28 վիրաւոր և 3 անհետ կորած։

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.—(Ուշացած)։ Պ. Հ. Գ. Թղթակիցը ստացաւ հետեւեալ տեղեկութիւնները Կ. Պոլսից։

1 և 2 զօրաբանակները կենտրոնացված են Կ. Պոլսի և Դարդանելի միջեւ։ «Բրէսլաու» կաժանաւը, որ գտնվում է Ոսկեղջիւրի նաւաշինարանում, ծով ելաւ, բայց ստիպված էր վերադառնալ, որովհետև վերանորոգութիւնը պակասաւոր երևաց։ Անատօլիայի երկաթուղին վերջին 2 օրը այլ ևս հաց չէ բերում մայրաքաղաք, որովհետև գնացքները զբաղված են զօրքերին Կ. Պոլիս փոխադրելու համար։ Շուտով սուլթանը մեկնելու է կառավարութեան հետ Փոքր-Ասիա։ Թիւրքական դատարանները նոյնպէս պատրաստվում են մեկնել մայրաքաղաքից։ Թիւրքաց մամուլը ի զուր տեղը աշխատում է հանգստացնել ազգաբնակութեան։ Իշխանաց կղզիների ծովափի բնակիչների մեծ մասը հեռանում է երկրի խորքը։ Չը նայած պաշտօնական հաղորդագրութիւնների լռութեանը, անգլօ-ֆրանսիական նաւատորմի ռմբակոծութիւնը թողնում է ճնշիչ տպաւորութիւն մայրաքաղաքի ազգաբնակութեան վրա։

ՊԱՐԻԶ.—Ծովային շտաբի հաղորդագրութիւնը. «Փետրվարի 23-ի ցերեկով «Կինգ-Եդուարդէտը», չորս դրահանաւի պաշտպանութեամբ, մտաւ Դարդանել և ծանր թնդանօթներով ռմբակոծեց Ռումելիէ, Մէջիդիէ և Տօբիա բերդերը։ Վատ եղանակը խանգարում էր գործողութիւններին»։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

✦ Լոնդոնից մեզ գրում են, որ վերջերս այնտեղ կազմակերպվում են մի շարք դասախօսութիւններ հայկական հարցի շուրջը՝ անգլ. հասարակական կարծիքը պատրաստելու համար։ Առաջին դասախօսութիւնը տրվել է Hampstead Conservatoire-ում. բանախօսը եղել է օր Զ. Պօյաճեանը. ցուցադրվել են հայկական նկարներ՝ մոգական լապտերի միջոցով։ Այդ բոլորը մեծ հետաքրքրութիւն է առաջացրել անգլ. հասարակութեան մէջ։

✦ Կ. Պոլսում ձերբակալված են յեղափոխական շարժման ղեկավարները պրոֆ. Մուֆթինի գլխաւորութեամբ։ Փողոցներում ընդհարումներ են լինում և շատ խառնութներ կողոպտվում են։ Կան շատ սպանվածներ, վիրաւորված են 150 մարդ։ Բանտերում եղած քաղաքական յանցաւորները փոխադրված են Կոնիա։ Այա-Սօֆիայի մզկիթը ականված է, որ պայթելու է Թիւրքերի նահանջելու դէպքում։

✦ Կ. Պոլսում «Մ. և Ա.» կուսակցութեան մեծամասնութիւնը հակված է դէպի հաշտութիւնը. ռազմական կուսակցութիւնը պահանջում է շարունակել պատերազմը։ Աբդիւլ-Համիդը խնդրել է կօմիտէտին հաշտութիւն կնքել։ Սուլթանը խնդրում է Միացեալ Պետութիւնների նախագահ Վիլսոնին Թիւրքիան ազատել գերմանացիների անօրինութիւնից և աջակցել հաշտութեան կնքման։

✦ Ադրիանուպոլսում կախված են եօթ յոյն և երեք բուլգար։

✦ Գում-Կալէում անգլիական զօրք է իջեցված։

✦ Զունգուլդակում ոչնչացված են զօրանոցները և ածուխի պահեստները։

✦ Բուլգարիան զօրք է կենտրոնացնում Թիւրքական սահմանում։

✦ Վերսկսվել է Կիլիդ-Բահր ամրութեան մարտկոցների ռմբակոծութիւնը։

✦ Կ. Պոլսից յոյները խմբերով փախչում են։ Երեք օրվայ մէջ փախել են 5000 հոգի։ Փախստականների դոյզը յարքունիս է գրաւվում։

✦ Թիւրք զինւորները ապստամբվել են Դարդանէլում, որի ժամանակ սպանվել է մի գերմանացի օֆիցեր, իսկ միւսը վիրաւորվել է։

✦ Հաղորդում են, որ Բուխարեստը լցված է Կ. Պոլսից փախած եւրոպացիներով, որոնք կատարեալ երկիւղից դուրս են եկել այնտեղից։

✦ Սօֆիայից հաղորդում են, որ Յունաստանի՝ Թիւրքիայի դէմ հանդէս գալու դէպքում Բուլգարիան, առանց պատերազմ յայտարարելու Թիւրքիային, գրաւելու է Նրա շրջանները։

ՍԱԼՄԱՍՏ-ՈՒՐՄԻԱ

(Սեփ. Թղթակցից)

Խոյ, 10 փետրվարի

Փախստականները հեղեղից աւելի արագ եկան ու անցան դէպի Արաքս։ Այսօր միայն Հին-Նախիջեւանի գաւառում 7000 հոգուց աւելի գաղթականներ կան, իսկ չորս այդքան՝ ամբողջ Երեւանի նահանգում։ Ինչպէս անսպասելի են յանկարծական հեղեղները, այնպէս էլ անսպասելի կերպով Ուրմիայից, դեռ Սուլդուզից, Սօուջ-Բուլաղից և Սարդաշտի լեռներից, Ջլօների լեռներից պըրծաւ այդ փախստականների հեղեղը և այնպիսի սահանքով անցաւ Խոյի գաւառից, որ նրանից միմիայն մի աւերակ յիշատակ մնաց։

Գնացին փախչողները, անհետացան այդ թշուառները—ծերեր, պառաւներ, երիտասարդներ ու երեխաներ երկու սեռի—բայց այնպիսի մի խանձող յիշատակ թողին, որ խոյեցին երբեք չի մոռանալու այդ ահաւոր արկածը։ Ինչպէս հեղեղը իր հետ քաշում-տանում է ծառեր ու անկեր, նոյն իսկ ժայռեր, այդպէս էլ փախստականների հեղեղը Խոյից անչափ բան քաշեց ու տարաւ, խոյեցու սրտից շատ հառաչներ ժայթքեցրեց ու տարաւ։ Ինչպէս հեղեղը սրբում է ու տանում է արտ ու այգի, բանջարանոց ու պարտէզ, նոյն իսկ ծառերն արմատով, այդպէս այդ փախստականներից յետոյ սրբեցին ու տարան օսմանցի Թիւրքերը, քիւրդերը և Սօուջ-Բուլաղի մեքքիները շատ ու շատ բան։

Ամբողջ Սալմաստի քրիստոնեայ—հայ ու ասորի—գիւղերի ամբարները կոտրեցին, բացին և հացահատիկը կրեցին ու տարան դէպի Վան։ Ոչ միայն Սալմաստի, այլ նոյն իսկ Ուրմիայի, Սուլդուզի և Սօուջ-Բուլաղի ժողովրդի, անխտիր քրիստոնէի և քիւրդ բռայաթի ամբարները բացվեցին, ժողովրդի ջուալներն ու տոպրակները լցրին ցորենն ու գարին և ժողովրդի եզների շալակը բեռցած տարան Վան, տիրացան և՛ ցորենին, և՛ ջուալին, և՛ եզան։ Այնպէս մաքրեցին ամբարները, որ պաղուց ցորեն չը թողին։ Պէտք է յիշեցնել, որ անցեալ տարի Սալմաստ, Ուրմիա, Սուլդուզ և շրջակայքը այնպիսի բերք էր եկել, որ 60 տարուց ի վեր տեսնված և լսված բան չէր։ Ամենքը ապշած էին անցեալ տարվայ բերքով, որը պիտի բարւոքէր թշուառ աշխատաւորի անձուկ վիճակը։ Բայց այդ բոլորը գնաց խլվելու Թիւրք փաշաների անյատակ կոկորդը։ Անթիւ եզներով, պարկերով ու պարաններով՝ այդ երկնային օղորմութիւնը մտաւ փաշաների կոկորդից ներս, արիւն-արցունքի մէջ թողնելով փախստական թշուառներին։

Միայն հացահատիկների յափշտակութեամբ չը բաւականացան աւազակ փաշաները. Սալմաստի, Ուրմիայի գիւղացիների մառաններ ամբողջ բարին անցաւ Թիւրքերի ճանկը։ Իւղ, պանիր, ղավուրմա (տհալ), ռաւ, սիսեռ, չոր մրգեղէն, մի խօսքով այն ամէն տեսակ պարէնը, որ դաբաղաշ գիւղացին տարին տասներկու ամիս տանջանքով հաւաքում, լցնում է իր մառանը, որպէսզի ձմեռը նեղութիւն չը քաշէ, վայելէ։ Բայց նրան չը վիճակվեց այդ վայելքը. օսմանեան օֆիցերները տարան այդ վայելքը Վանի զօրականներին և զօրքին կերակրելու, իսկ այդ անչափ բարիքը վաստակողները այսօր՝ ռաւած ու թշուառ՝ ձեռք պիտի մեկնեն Կովկասում կազմված կոմիտէներին, ջան գլուխ օրական հինգ կոպէկ ստանալու, որ իրանց սոված ստամոքսը գոնէ դառն հացով խաբեն։։

Այն մարդիկ, որ իրանք էին ողորմութիւն բաժանում և օրական 400 անցորդ կերակրում, այդ մարդիկ այսօր կարօտ են մնացել պատառ հացի։

Ով որ Սալմաստ գնացել է, ով որ Ուրմիայի գիւղերը շրջել է, նրան յայտնի է, թէ ինչ կարգ ու սարք ունի այդ երկրի գիւղական ազգաբնակութիւնը։ Սալմաստում կան գիւղեր, ուր ոչ միայն դաշնամուր, այլ նոյն իսկ պարիզեան կարասիքով կահաւորված տներ կային։ Էլ չեմ թըւում զանազան գործերը, կարպետները, պղնձեղէնն ու արծաթեղէնը, մետաքսի անկողին ու նուրբ բարձերը։ Այս բոլորը, այս ամէնը ոչ միայն փոխադրվեցին դէպի Թիւրքիա, այլ այն բոլորը, ինչ անհնար էր տանել, ջարդվեցին, թափվեցին, կամ կրակի բաժին դարձան, կամ ոտնատակ տրվեցին, որպէսզի բնիկը, այդ բոլորն արտադրողը երբէք այլ ևս դրանցից չը կարողանայ օգտվել։ Ամեն տան ընտիր քիլիմիչի գինով լի տասնեակ կարասներ կային, որոնք բոլորն էլ ջարդվեցին և փողոցների հողերն ու աղբանոցները գինով լցվեցին։

Ամբողջ Ուրմիում Սալմաստում տների դըռները, լուսամուտները շրջանակներն ու փեղկերը ջարդել են անօրէն աւարառուները, որպէս զի վերադարձողներն այլ ևս չօգտվեն իրանց անցեալ գոյքով։ Նոյն իսկ այգիների պտղատու ծառերն ու ճիւղերը ջարդվեցին, վառվեցին, որպէսզի քրիստոնեայ ազգաբնակութեան կարողութիւնը, հարստութիւնը իսպառ ոչնչացնեն։ Մինչև անգամ ջրաղացների առուները, նաւերն ու անիւները ջարդել են, փչրել, քարերը կոտրել, որպէս զի իսպառ յուսահատեցնեն քրիստոնեաներին, որ այլ ևս չը վերադառնան իրանց ծննդավայրը։

Ահա թէ ինչ վիճակի են մատնել օսմ. Թիւրքերը իրանց դաշնակից Սօուջ-Բուլաղի քիւրդերի հետ այն դրախտ երկիրը, որի 3000 տարվայ կուլտուրայի մնացորդն էլ կրակի ու մոխրի տակ են թողել բարբարոսները։

Հայդար

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՌՈՒՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍ-ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 փետրվ.

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պաշտօնական։ Գերագոյն Զօրահրամանատարի շտաբի կողմից.

Սուվալկի շրջանում մենք շարունակում ենք աջողութեամբ առաջանալ։ Մեր հեծելազնդերից մէկը Սէյնի և Կրասնօպօլի մօտ գերեց մօտ 200 գերմանացի հետեւոտն զինւոր։

Օսովէցի վրա փետր. 23-ին և 24-ին թշնամին արձակեց 12 դիւյմանոց ռումբերի մեծ քանակութիւն։

Նարեվի աջ ափում՝ ամբողջ զօրաճակատում ուժեղ կռիւ է։ Խօրժելէի մօտից մինչև Պրասնիշ և Օրժից գետի երկարութեամբ թշնամին առաջանում է խոշոր ույժերով, որոնք տեղափոխվել են Գրօդնայի շրջանից, նաև եկել են դարձեալ Գերմանիայի ներքին շըրջաններից։

Վիսլայի ձախ ափում, Պիլիցայի շրջանում, մեր հակայարձակումները, չը նայած ուժեղ դիմադրութեան, աջողութիւն ունեն։ Մենք աստիճանաբար առաջանում ենք և գերել ենք մի քանի հարիւր գերի ու վերցրել ենք գնդացիրներ։ Դունայցում ուժեղ թնդանօթաձգութիւն է։

Կարպատներում աւստրիացիք բազմաթիւ յարձակումներ գործեցին Գօրլիցէի մօտից մինչև Ուժօկ, բայց ցիրուցան եղան մեծ կորուստներով։

Արեւելեան Գալիցիայում էական փոփոխութիւններ չը կան։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 փետրվարի

ՊԱՐԻԶ.—Փետրվարի 23-ի երեկոյեան թշնամին մինչև գիշեր եռանդով ռմբակոծում էր Սանէնսարէտի արևելեան շրջանը։ Րէյխ-Ակէրկօպֆի մօտ թշնամու յարձակումները վանվեցին։

Արրասից դէպի հիւսիս, Նօտր-Դամ-դէ-Լօրէտի մօտ կռիւը տեղի էր ունենում ամբողջ օրը։

Շամպանում տեղի էին ունենում չափազանց յամառ կռիւներ ի նպաստ մեզ։ Սուէնի և Պէրտի միջև՝ անտառում մենք շարունակում ենք առաջանալ։ Պէրտի հիւսիսային մասում թշնամու յարձակումը վանվեց։ Արգօններում մենք ձեռք ձգեցինք նոր խրամատներ։

ԼՈՆԴՈՆ.—Ֆէլդմարշալ Ֆրէնչի պաշտօնական հաղորդագրութիւնը յայտնում է. «Բրիտանական զօրաճակատում դրութիւնն

[illegible]

ՌՈՒՍԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 փետրվարի

ԼՈՆԴՈՆ.— [illegible]

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 փետրվ.

ՍՏՈԿՀՈԼՄ.— [illegible]

ԼՈՆԴՈՆ.— [illegible]

ՊԵՏՐՈԳՐԱԴ.— [illegible]

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

[illegible] լիական դեսպանը վճռապէս յայտնել է, որ չին-ճապոնական կոնֆլիկտի լուծման դանդաղեցումը անցանկալի է Անգլիայի համար և առաջարկել է հաշտութեամբ հարթել գործը։ Այդ խորհրդակցութիւնից յետոյ ռազմական պատրաստութիւնները կանգ առան։

◆ Հաղորդում են, որ աւստրո-բուլգարական յարաբերութիւնները վատթարացել են։ Հնարաւոր է Թրակիայի և Աֆոնի գրաւումը։ Երևան է հանված դաւադրութիւն Թագաւորի դէմ։ Շատ ձերբակալութիւններ են կատարված։

◆ Կոպենհագէնից հեռագրում են, որ գերմանական Շլեզվիգ քաղաքում նաւթի մեծ պակասութիւն է զգացվում։ Բնակիչների շատերը նստում են մթան մէջ։

◆ Պրամնիցի մօտ եղած կռիւներում մասնակցել է Վիլհելմի փոքր որդին։

ՆԵՐԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՌԻԹՈՎ

Եւրոպական քաղաքագէտների կարծիքը.—Վիլհելմի սառնարիւն սարսափը.—4.000,000-անոց նոր բանակի ուրուականը.—Սկանդինավեան պետութիւնները և նրանց ոյժերը.—Բալկանեան պետութիւնները և Իտալիան.—Չէզոք պետութիւնները.—Գերմանիայի թիկունքը և Բուլգարիայի պարտականութիւնը։

I

Պատերազմը սկսվելու օրից քաղաքական աշխարհի հորիզոնում մի շարք գործիչներ իրանց կարծիքների մէջ պնդեցին, որ 3—4 ամսից յետոյ գերմանական կայսրութիւնը կենթարկվի կործանման, նոյնպէս կարծիք յայտնեց նաև կոմս Վիտտէն։ Սակայն պատերազմը մտել է երկրորդ կիսամեակի շրջանը, և ոչ միայն Գերմանիան չենթարկվեց կործանման, այլ ամենայամառ կերպով կռւում է պատերազմող կողմերի հողի վրա։

Այն ժամանակ եւրոպական քաղաքագէտների կարծիքները սխալ չէին. ինքնաբերաբար մարդ, եթէ փոքր ի շատէ ծանօթ է եւրոպական պետութիւնների ձգտումներին, նա, անշուշտ, այն կարծիքի պիտի լինէր, որ պատերազմի երկրորդ ամսից գերմանական կայսրութիւնը պիտի ենթարկվէր եթէ ոչ կործանման, գոնէ աւերման։

Եւրոպական այն քաղաքագէտները, որոնց ձեռքին է գտնվում իրանց պետութիւնների մեքենայի ղեկը, գիտէին և գիտեն, որ Եւրոպայում մեծամասնութիւն են կազմում այն պետութիւնները, որոնք դժգոհ են Գերմանիայից ընդհանրապէս և Վիլհելմից մասնաւորապէս, որոնց նպատակն ու ձգտումը ամփոփված է Եւրոպային իշխելու քաղաքականութեան մէջ։ Եւ այն քաղաքական գործիչները, որոնք սպասում էին, որ 3—4 ամսում կը կործանվի Գերմանիան, նրանք հիմնված էին Իտալիայի, Յունաստանի, Բուլգարիայի ու Ռումինիայի վրա, որոնց շահերը պիտի ստիպէին Սերբիան աւերվելուց յետոյ, երբ աւստրո-գերմանական բանակը շարժվէր դէպի Մակեդոնիայի ու Ալբանիայի խորքերը։

Մինչև այսօր, չը նայելով 7-րդ ամիսն է, Սերբիան դեռ մի թիզ հող իր երկրից չէ կորցրել, որի պատճառով Բալկանեան թերակղզու պետութիւնները լոկ հանդիսատեսի դեր են կատարում միայն։ Սակայն շատ մօտիկ անցեալում երբ Գերմանիան տեսաւ, որ աւստրիական բանակը Սերբիայի երկրի ներսը շարժվելուն պէս Իտալիան սուս-փուս զօրք իջեցրեց ալբանական ծովեզրեայ Վալոնա քաղաքը, զգաց, որ իր դաշնակցին վտանգ պիտի սպառնայ այն րոպէից, երբ նա աւերէ Սերբիան, որից յետոյ հերթը պիտի հասնի իրան՝ Գերմանիային։ Ուստի Վիլհելմը ամենայն սառնարիւնութեամբ, առանց ցոյց տալու իր ներքին սարսափը, աճապարեց ոչ միայն յիշեցնել աշխարհին դեռ զէնքի չը կոչված գերմանական 4,000,000 բանակի գոյութիւնը, այլ և ձեռնարկեց ամրացնել իր թիկունքը հիւսիսային մանր պետութիւններով հիւսիսից ու խորհուրդ տուեց դաշնակցին ժամանակաւորապէս ետ նահանջել սերբիական երկրից ու սպասել սահմանագլխում։

* *

Ընթերցողը, անշուշտ, չէ մոռացել մի քանի ամիս առաջ սկանդինավեան պետութիւնների տեսակցութիւնը։ Պատերազմի երկրորդ ամսից, երբ ռումինական ու իտալական մամուլը սկսեց հարց ծեծել ունգարական Տրանսիլվանիան և աւստրիական Իստրիան ու Տրիեստն իրանց երկրներին միացնելու կամ ինքնավար դարձնելու մասին, Գերմանիան զգաց, որ իր դաշնակցին այս անգամ սպասում է լուրջ անդամահատում և, առանց րոպէ կորցնելու, գլուխ բերեց սկանդինավեան տեսակցութիւնը։

Սկանդինավեան թերակղզին գտնվում է Եւրոպայի հիւսիսային կողմը, որը շրջապատված է Արևելքից Բալտիկեան, հարաւից Հիւսիսային (կամ Գերմանական) ծովերով, իսկ արևմուտքից ու հիւսիսից Ատլանտեան և Սառուցեալ օվկիանոսներով։ Ցամաքի կողմից հարևան է Ֆինլանդիային։ Այդ երկրի տարածութիւնը 14,000 քառ. մղոն է կամ 676,000 քառ. վերստ, որը կազմում է Եւրոպայի $^1/_{13}$ մասը։ Այդ թերակղզու վրա գտնվում են երկու իրարից անկախ պետութիւններ՝ Շվէդիա ու Նորվէգիա, որոնք ունեն 9.000,000 բնակիչ (6 միլ. շվէդ, 3 միլ. նորվեգացի)։ Երկու կառավարութիւնների անհամեմատ մեծամասնութիւնը գերմանական ծագում ունի, իսկ աննշան մասը՝ ֆինլանդական։ Բացի այդ, երկու պետութիւններն էլ կրօնով բողոքական են, հետևաբար կրօնակից Գերմանիային։

Եւրոպական մի անկիւնում Շվէդիան և Նորվէգիան ներկայացնում են կուլտուրայի մի գեղեցիկ ծաղկանոց, ունեն նշանաւոր թւով համալսարաններ, միջնակարգ դպրոցներ և համարեա այդ երկրում անգրագէտ մարդ չը կայ։ Նոյնիսկ եւրոպական պետութիւններին զարմանք և հիացմունք են պատճառում նրանց մեծ թւով լրագիրներն ու այլ հրատարակութիւնները։ Հարուստ են նաւատորմիղով, մանաւանդ Նորվէգիան, որովհետև դրսի աշխարհի հետ հաղորդակցութիւնը կատարվում է միայն նաւերով։ Թերակղզին խիստ լեռնոտ է և ապահով արտաքին յարձակումներից։

Զինուորական մասնագէտների կարծիքով, Սկանդինավեան թերակղզու պետութիւնները պատերազմի ժամանակ կարող են ռազմաբեմ հանել 600,000-անոց բանակ. բայց եթէ ուշադրութիւն դարձնենք գերմանական զինուորական մասնագէտների վերջին փորձերին, որոնք ցոյց են տալիս, որ այդ պետութեան բնակիչների 10%-ը համարձակ կարող է զէնք կրել ու կռւել, այն ժամանակ, ըստ գերմանական աղբիւրի, Շվէդ.-Նորվէգիան 900,000-անոց բանակ կունենայ։

Գերմանիան չը մոռացաւ Դանիային ևս Սկանդինավեան թերակղզու հետ կապել... Նա իր հարևանին ևս միացրեց Շվէդ.-Նորվէգիայի հետ։ Դանիայի մի մասը ևս թերակղզի է (Եւտլանդիա), իսկ միւս մասերը կղզիներ են և գտնվում են Բալտիկեան ու Հիւսիսային ծովերի մէջ։ Եւտլանդեան թերակղզին գերմանական հիւսիսային ցամաքին միացած է, իսկ Շվէդ.-Նորվէգիայից բաժանվում է Զունդ նեղուցով, որը այնքան նեղ է, որ մեծ նաւերի երթևեկութիւնը հեշտ չէ։ Դանիայի մայր երկրի տարածութիւնը 35,300 քառ. վերստ է, 3.000,000 բն.։ Ունի գաղութ Գրէնլանդիայում 78,000 ք. վերստ։ Բացի այդ, Իսլանդիան (Ատլանտեան օվկիանոս) նոյնպէս Դանիային է պատկանում, որի տարածութիւնը 92,000 քառ. վերստ է։

Վերոյիշեալ երեք պետութիւնները, որոնք, ինչպէս ասացի, մօտիկ անցեալում տեսակցեցին, առանց յայտարարելու իրանց խորհրդակցութիւնը, համարձակ կարող են 1.200,000 զօրք հանել։ Իսկ ինչ վերաբերում է ծովային ոյժերին, պիտի ասել, որ ջրերի փոքրիկ թագուհիներ են դրանք։

Բագու — Փարոս

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՍՐԸ ՖԻՆԼԱՆԴԻԱՅՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 փետրվարի

ՀԷԼՍԻՆԳՖՈՐՍ. — Պաշտօնական։ Առաւօտեան ժամը 9-ին Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրը ժամանեց Հէլսինգֆորս։ Կայարանում նշանակված էր պատուաւոր պահակախումբ և սպասում էին զանազան պաշտօնական անձինք և պատգամաւորութիւններ։

Թագաւոր Կայսրն ընդունեց Հէլսինգֆորսի պատգամաւորութեան և այլ պատգամաւորութիւնների, որոնց թւում հրէականը բաղդ ունեցաւ մատուցանել դրամական նուիրաբերութիւն վիրաւորների օգտին։

Կայարանից Նորին Մեծութիւնը բաց աւտոմոբիլով մեկնեց ուղղափառ տաճարը։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

24—25 փետրվարի

ԱԹԷՆՔ.—Աթէնքի գործակալութիւնը հաղորդում է. «Լրագիրները խորհուրդ են տալիս բոլոր յոյներին երևան հանել ներկայ պայմաններում սառնասրտութեան, հանգստութեան և միութեան օրինակ և մանրազննին կերպով խուսափել այնպիսի գործողութիւններից, որոնք կարող են վնաս հասցնել ազգային կենսական շահերին։ Ազգաբնակութիւնը, չափազանց վշտացած Վենիզէլոսի հրաժարականից, այնու ամենայնիւ ոչ մի աղմկալի ցոյց չարաւ, որոնք արդէն արգելված են կառավարութիւնից։ Զաիմիսին դեռ չէ աջողվել կաբինէտ կազմել»։

Գունարիսը ներկայացրեց Թագաւորին նոր կաբինէտի անդամների հետևեալ ցուցակը. Գունարիս՝ մինիստր նախագահ, Քրիստակիս՝ զինուորական, Զօգրաֆօս՝ արտաքին գործերի, Բալտաջին՝ ճանապարհների հաղորդակցութեան, Վոցիկիս՝ ժողովրդական լուսաւորութեան ու կուլտ, Պրոտոպապադակիս՝ ֆինանսների, Տրի դասիլակոս՝ ներքին գործերի, Եյտակսի առևտրի ու արդիւնաբերութեան, Սալա արդարադատութեան, Ստրատոս՝ ծովայ Նոր կաբինէտը հաստատվեց Թագաւորից։

ԱԹԷՆՔ.—Գունարիսը կազմեց կա նէտը օպպօզիցիայի և Վենիզէլոսի կ սակցութեանը պատկանող նախկին նիստրներից։ Նոր մինիստր-նախագահը ռչակել է չէզոքութեան, Սերբիայի երբեակ համաձայնութեանը բարեացակ քաղաքականութիւն։

ՓԱՐԻԶ. — Արտայայտելով ճշտութեա այն տպաւորութիւնը, որ թողել է Վեն զէլոսի հրաժարականը քաղաքական շրջ ներում, «Տանը» գրում է. «Մենք շատ կը հասկանանք Վենիզէլոսի հրաժարակա իսկական նշանակութիւնը. սակայն ինչ որ պատահի, մեզով չենք անցկացնում, Յունաստանը հրաժարվել է իր պատմակ ուղիից և անպատւելի կերպով երես է դա ձրել տրադիցիայով կռված բարեկամակ կապերից»։

ՀՌՈՄ.—Յունական գերագոյն խորհր անսպասելի հեռանալը այստեղ մեծ տպ ւորութիւն գործեց և առաջ է բերում զա մանք քաղաքական շրջաններում ու մամ լում։ Այնու ամենայնիւ ընդհանուր մօղմունքով ներկայ վճիռը չը պէտք է մարվի վերջնական։ Ոչ ոք չէ քննում երբև եւրոպական կենտրոնական տէր թիւնների աջողութիւն կամ թէ երբև րեակ համաձայնութեան դիպլօմատիայի նաջողութիւն։

«Մեսաջէրօն» գրում է. «Վենիզէլո հրաժարականից յետոյ կը սկսվեն ժողով դական ցոյցեր յօգուտ պատերազմի՝ ընդ Թիւրքիայի։ Կոնստանտին Թագաւորը ստի ված կը լինի հնազանդվել իր ժողովրդի վ ռական կամքին»։

ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 փետրվ.

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—«Դայտշէ-Տագէս-Ցայտու գը» հաղորդում է, որ Աւստրո-Ունգարի պատրաստակամութիւն է յայտնել զիջ Իտալիային Տրիէնտը։

ՀՌՈՄ.—Մինիստրների խորհրդի ար կարգ խորհրդակցութիւնը երէկ վերջաց կէս գիշերին։ Նիստը կարևոր էր առանձ պէս այն պատճառով, որ նրանում քննվ էին բացառապէս արտաքին քաղաքակա թեան հարցեր։

Մինիստրների խորհուրդը ուշադրութ առաւ երկու գլխաւոր պրօբլէմներ. նա Աւստրիայի տէրրիտօրեալ զիջումների հա ցը, երկրորդ՝ Միջերկրական ծովի ար լեան մասի ու նեղուցների հարցը։ Ինչ վ րաբերում է առաջին հարցին, ակներև որ Բիւլովի բանակցութիւնները Աւստրի յի հետ յանգել են այն կէտին, որ Աւստ րիան, որն երկու օր առաջ ժխտում էր տալիային տէրրիտօրեալ զիջումներ անե հնարաւորութիւնը, այժմ համաձայնում քննել գերմանական առաջարկութիւնն Թէև անմիջական բանակցութիւններ Իտա լիայի և Աւստրիայի միջև չեն սկսվել։ Բա նակցութիւնները վարվում են գերման կան կառավարութեան միջնորդութեամբ։

Իտալական կառավարութիւնը իրազէկ եղել, որ Աւստրիան մտադիր է զիջել

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՔԻՒՐԴ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋԸ

IV

[illegible] որոնք շրջանի աշիրէթութեան չեն պատկանիր։ Ատոնց թիւը շատ սահմանափակ է և առանձին կարևորութիւն չեն ներկայացներ, ուստի հարկ չհամարեցինք առանձնապէս ատոնց վրայ ևս ծանրանալ, մանաւանդ որ ապագային առանձին պիտի խօսինք միւս աշայիրներու մասին, որոնց և կը պատկանին այդ հատ ու կտոր անջատ ցրուած սահմանափակ թւով գիւղերը։

Վերջացնելով այդ շրջանի մասին, այժմ անցնինք նոյն կուսակալութեան համանուն գաւառի աշայիրներուն։

V

Բիթլիսի գաւառ

Այս գաւառին մէջ իրենց յետամնացութեամբ և ծայրայեղ վայրենիութեամբ աչքի կը զարնեն Մոտկան աշիրէթութեան պատկանող քիւրդերը։ Մոտկան աշայիրը երբէք հանգիստ նստած չէ. ան եթէ շրջակայ աշայիրներու հետ անգամ պատճառ չունենայ կռուելու, նորէն այդ պատճառը կը ստեղծէ. իսկ եթէ անոնք համաձայնին ասոր բոլոր քմահաճոյքները կատարելու, և այլևս տեղ չգտնէ կռուի, կառավարութեան դէմ կապստամբէ։ Կառավարութիւնը ցայսօր չկրցաւ ատոնց հախէն գալ. մինչև այսօր ալ անոնք կառավարութեան դէմ միշտ կապստամբին, տուրք չեն վճարեր, և կառավարութիւնն ալ աչքը կը գոցէ։ Մոտկան աշիրէթը կը բնակի Բիթլիսի և Հէզզօյի սարերը և գրեթէ թափառական կեանք կը վարէ։ Ասոնց գլխաւորներն են Մալա Շէզօ (Շէզօյի տուն) և Մարօլ աղա։ Բաւական լաւ են զինուած. հինգհարուածեան հրացաններու քով մէկ-մէկ դեռ կը պահեն չախմախլըներ։ Կը բաղկանան մօտ 4000 տունէ, որ ըսել է՝ թիւրք կառավարութեան կրնան այդքան հրացանաձիգ տալ, եթէ ուզեն։ Վստահօրէն կարելի է ըսել, որ Մոտկանցին պատերազմի շրջանին մէջ ոչ միայն չօգներ թիւրք կառավարութեան, այլ և թշնամական դիրք բռնելով կը վնասէ անոր։

Մոտկան աշայիրին կողք կողք կապրին անհամեմատ աւելի թոյլ—թէ թւով, թէ որակով—Չխուրցիք։ Ասոնք թւով 1000—1500 տուն են և օսմ. կառավարութեան դէմ ըմբոստութեան դէպքերու իրենց ենթակայ չեն ըրած երբէք. աւելի շուտ ենթարկուած են կառավարութեան պահանջներուն, թէև այս վերջինս ալ ոևէ պահանջ չէ առաջադրած ատոնց իր կողմէ։ Չխուրցիք ալ կապրին Բիթլիսի սարեր և գլխաւորապէս խաշնարածութեամբ կը զբաղին։ Ասոնց ցեղապետն է Զամար աղա։

Վիլայէթին ամենամեծ և ամենէն սիրուած ու յարգուած աշայիրը՝ Խիզընցիք՝ այս գաւառի Խիզան գաւառակին մէջ կապրին։ Խիզընցիք կը բաղկանան 15,000-էն աւելի տունէ և շատ լաւ զինուած են։ Ասոնց վրայ կիշխէ պատմական շէյխ Ջէլալէդդինի տունը, որ օջախը կը համարուի համայն քիւրդութեան։

Այդ օջախին, այդ սրբութեան ոչ ոք կը դաւաճանէ, վասն զի վստահ է, որ այդ օջախը՝ այդ սրբութիւն սրբոցը օր մը կամ հաշմանդամ կը դարձնէ, կամ լռութեան ու անտէրութեան կը դրկէ և կամ չերբք կը թողու, մէկ խօսքով՝ կերպով մը կը պատժէ անհաւատողին։

Սա այն յայտնի աշայիրն է, որ անցեալ տարի թիւրք կառավարութեան դէմ ելաւ, եկաւ Բիթլիս մտնելու և իր հետ թերևս ամբողջ քիւրդութիւնը ոտքի պիտի հանէր, եթէ ան չըլլար ժէօն-թիւրքերու պրովոկացիոնով կազմուած, որ և վիժեցաւ, իսկ ցեղապետը՝ շէյխ Սէիդ-Ալին՝ ցեղի ականաւոր մօտ 14 անձերու հետ միասին զինուորական դատարանի հրամանով կախուեցաւ։

Ջէլալէդդինի տան ենթակայ են Խիզանի հետևեալ աշայիրները. 1) Խորզցիք, 2) Կափանցիք, 3) Տատկըցիք, 4) Նահրէցիք, 5) Ճորսէնցիք։

Ասոնք բոլորը ստորաբաժանումներն են Խիզընցոց։ Ասոնք բոլորն ալ իբրև Խիզընցի կը ճանչցուին, հակառակ այն բանին, որ անոնցմէ ամեն մէկը (վայրի կամ շրջանի գլխաւորի անունով) ինքն առանձին ստորաբաժանման կենթարկէ։ Կռուի ժամանակ ասոնք բոլորը մէկ բանակ կը կազմեն, և մէկուն հասած վիրաւորանքը ամբողջ Խիզընցոց կը պատկանի։ Ասոնցմէ ալ թիւրք կառավարութիւնը օժանդակութիւն ստանալու մեծ յոյս չի կրնար ունենալ։ Խիզընցին երբէք չի մոռնար շէյխ Սէիդ-Ալին և Շարաֆէդդինը կախաղան բարձրացնելը և իսլամի օրէնքի ոտնահարումը թիւրք կառավարութեան կողմէ (ըստ իսլամի՝ շէյխը չէ կարող կախուիլ)։

VI

Այժմ գանք Մուշի գաւառին։

Մուշի դաշտին տէրն ու իշխանը Ալադինբէգի տունն է։ Այս տունը բէգական ծագում ունի և իրմէ առանձին աշիրէթութիւն չի ներկայացներ, բայց անոր ոյժն ու կարողութիւնը, ունեցած ազդեցութիւնը այնքան մեծ է շրջանին վրայ, նամանաւանդ նիստ ու կացը, բոլոր սովորութիւնները այնքան մօտ են աշայիրներուն, որ կարևոր համարեցինք ասոնց մասին ևս քանի մը տող նուիրել։ Ալադինբէգի տան հրամանը շատ աշայիրներու կողմէ իբրև սրբութիւն կընդունուի և երբէք գետին չի ձգուիր։

Այդ տան գլխաւորներն են այժմ Հաջի Մուսա և Կասըմ երկու եղբայր բէգերը, որոնք այնքան չարիքներ են հասցուցած հայ ժողովրդին, մանաւորապէս հայ գիւղացիութեան, որ դարեր անգամ չեն մոռցուելու։ Ասոնց արարքներուն մասին շատ է արձագանգած հայ պարբերական մամուլը։ Երկու եղբարք միասին կապրին դաշտի Խվիեան գիւղը, ունին 15 հատ խոշոր գիւղեր, բնակուած իրենց ցեղակիցներով։ Այդ 15 գիւղին մէջ կապրին մօտ 3000 տուն բոլորն ալ նստակեաց կեանք կը վարեն։

Ասոնք բոլորն ալ երկրագործութեան փազանց մեծ կարևորութիւն կուտան, պէս որ այժմ անոնք բոլորն ալ ձեռք շած են նոյն իսկ ամառուան տաք եղան կին լեռ ելնելէ։ Վրանաբնակութիւնը տարելապէս կը բացակայէ ասոնց մէջ։ նուած են միանգամայն օրինակելի կերպ և անպայման մեծ ծառայութիւն պիտի տուցանեն թիւրք բանակին այս պատեր մի շրջանին մէջ, առանց ի նկատի ունենա լու այն հանգամանքը, որ կառավարութի նը անցեալ ձմեռ խիզընցոց ապստամբ թեան ժամանակ կը հետապնդէր զանոնք, որպէս համախոհներ խիզընցոց, որու պա ճառաւ ժամանակ մը ատոնք իրենց վայր րէն փախած՝ համակիր աշայիրներու ան ուի վայրերու մէջ կազմ ու պատրաստ պատահած դիմադրութեան կը սպասէի

Ալադինբէգի տունն իր ենթակայ քիւր դերով միշտ կրնայ կառավարութեան 300 լաւ զինուած քաջ հրացանաձիգներ մատ կարարել և մեր յաջողութիւններու նկատ մամբ որոշ արգելք ըլլալ, բայց այս կայ, որ եթէ անոնք նկատեն, թէ մեր ժերը չափէն աւելի են և իրենց պարտ թիւնը անխուսափելի է, այնքան ալ խոհեմ չեն ըլլար թիւրքին կողմն անցնելու Այս պարագան շեշտելուս նպատակն այն որ ոչ միայն Ալադինբէգի տունը, այլ ամբողջ քիւրդութիւնը մեծ ոյժի առաջ միշտ պէս յուսահատելու և փոքր ոյժի առաջ աւելի յանդուգն ըլլալու սովորակ յատկութիւնն ունի։

Մուշի սուլթան ս. Կարապետի վանք մօտ կապրին սայդանցիք (աշայիր), որ բաղկանան 8—900 տունէ։ Ասոնք իրենց առանձին կարևորութիւն ներկայացնող շայիր չեն. ծնած են յատկապէս պզտ ալան-թալանի համար, նամանաւանդ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 փետրվարի

ՄԱԿՈՒ.—Մեր հիւպատոս Օլֆերէվի պահանջով, այստեղ բացվեց ռուս-պարսկական տարրական դպրոց ռուս, մահմեդական և հայ երեխաների համար։

ԹԵՀՐԱՆ.—Բենդէրբուշից հաղորդում են, որ անգլիական իշխանութիւնները կալանաւորել և Հնդկաստան են աքսորել տեղական գերմանական հիւպատոսին, որ ագիտացիայով էր զբաղվում Թեհրանի ազգաբնակութեան մէջ։

Բանի մօտենում է գահաժառանգը Թաւրիզին, այնքան աճում է այն համոզումը, որ կողմնակից է, որպէսզի լիակատար իշխանութիւն յանձնվի նրան Ատրպատականում, չը նայած այնտեղ գտնվող ռուս զօրքերին, որոնք անհրաժեշտ են Թիւրքիայի դէմ։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

25 փետրվարի

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ.—Հանրապետութեան նախագահի և ծովային մինիստրի խորհրդակցութիւնից յետոյ, ամերիկեան երկու զրահանաւեր հրամայվեց գնալ Գուանտանամօ և Վէրակրուզ։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Հանգուցեալ կոմսուհի Վօրօնցովա-Դաշկովայի (ծնեալ Օրլովա) դագաղի վրա կատարվեց հոգեհանգիստ, որին ներկայ էին երկու Կայսրուհիները Մեծ Իշխանուհիներ Օլգա և Տատեանա Նիկոլաեվնաների հետ։ Թագաւոր Կայսրի և Թագուհի Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնայի կողմից հօֆմէյստէր բարոն Կնօրինգ դրեց դագաղի վրա խաչ Թարմ ծաղիկներից։

ՎԱՍԼԻԿՕՎ.—Կիէվի նահանգական դատարանի նստաշրջանը դասային ատենակալների մասնակցութեամբ ձեռնարկեց քննելու Գոնչարուկի գործը, որ մեղադրվում է հէքեայ երեխայ Պասիկովի սպանութեան մէջ։ Մեղադրում է դատախազի օգնական Ռաֆալսկի։ Քաղաքացիական պահանջը պաշտպանում են Զարուդնին, Գրիգորովիչը և Բարսկին։ Մեղադրեալին պաշտպանում են երկու փաստաբան։ Կանչված 64 վկաներից եկել են 59։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՑՈՒՑԱԿ

Սուխումի նուիրատուների

(Օգնութ հայ գաղթականների)

(Տես «Մշակ» 1914 Թ. № 297)

Մ. Գաբրիէլեան, Ց. Օգսապեան և Թ. Վարդանեան 5-ական ր., Ց. Թովակիմեան և Գ. Մինասեան 3-ական ր., Մ. Տէրոէպեան, Ն. Խոդիշեան, Ա. Տօրինեան և Գ. Գաբրիէլեան 2-ական ր., Ն. Ռահանեան, Տ. [illegible]

ՀԱՅ ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑ ԸՆԿ. ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԺՈՂՈՎԸ

Փետրվարի 25-ին, դումայի նիստերի դահլիճում, երեկ. ժամը 7½-ին բացվեց Նպաստամատոյց Ընկերութեան անդամների արտակարգ ընդհանուր ժողովը 30 անդամի ներկայութեամբ։

Նախագահեց Հ. Առաքելեան, քարտուղարն էր Ս. Եսայեան։

Նախագահը զեկուցեց, որ, ինչպէս յայտնի է, մարտի 1-ին Էջմիածնում կայանալու է Կաթողիկոսի նախագահութեամբ եղբայրական օգնութեան կոմիտէների և ընկերութիւնների ներկայացուցիչների համագումար, որին Նպաստամատոյցի կողմից մասնակցելու համար դիւանապետ Բագրատ եպիսկոպոս Նորին Վեհափառութեան կողմից հեռագրով խնդրում է ուղարկել մի պատգամաւոր։ Համագումարի քննութեան խնդիր, յիշեալ հեռագրի համաձայն, լինելու են երկու կարդինալ հարց. 1) համա- [illegible] բաղված են փախստականներին խնամելով։

Նպ. Ընկ.-ը սկզբունքով ընդունում է այդ համագործակցութեան գաղափարը։

2) Համագործակցութեանը մասնակցելու ձևի նկատմամբ Նպ. Ընկ. ցանկալի է համարում՝ ընտրել մի ընդհանուր մարմին փախստականներին օգնող բոլոր ընկերութիւնների և կոմիտէների հաւասար Թւով անդամներից, որպէսի մարմինը պատասխանատու է լինելու իրան ընտրած հաստատութիւնների առաջ, պարբերաբար վերջիններիս հաշիւ ներկայացնելով իր գործունէութեան մասին։

3) Այդ ընդհանուր մարմինը, Նպաստ. Ընկերութեան կարծիքով, պէտք է գտնվի Թիֆլիսում, իբրև մօտ պաշտօնական իշխանութիւններին, կօշվելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հովանաւորութեան ներքոյ, իսկ փախստականների բնակավայրերին կից նա կունենայ տեղական գործադիր ճիւղեր։

4) Գումարների ծախսման հարցի վերաբերմամբ Նպ. Ընկ.-ը պատրաստակամութիւն է յայտնում յատկացնել իր տրամադրութեան տակ եղած գումարներից՝ մինչև գաղթականներին վերադարձնելը—70%-ը մաս-մաս, պահելով մնացած 30%-ը իր այլ նպատակների գործադրութեան համար։

Վարչութեան անդամներ Հ. Առաքելեան, Սպէնդիարեան, Աթանասեան, բժ. Արծրունի, Գր. Վարդանեան տալիս են մանրամասն բացատրութիւններ յիշեալ չորս կէտերի առիթով։

Այդ բացատրութիւններից պարզվեց ի միջի այլոց, որ Նպ. Ընկ. վարչութեան այն առաջարկութիւնը, թէ փախստականներին օգնելու լուրջ գործը արդիւնաւոր կերպով տանելու համար հարկաւոր է ստեղծել մի մշտական բիւրօ Կ. Հ. Բ. Ընկ., Գիւղատնտեսականի և Նպաստամատոյցի հաւասար Թւով ներկայացուցիչներից, մերժվել է Գիւղատնտ. Ընկ. վարչութեան հրաւէրով տեղի ունեցած խորհրդակցութեան մէջ։ Եւ Էջմիածնի համագումարն է, որ կարող է ստեղծել մի կենտրոնական մարմին Վեհափառ Կաթողիկոսի հովանաւորութեամբ, որպէսի մարմինը հեղինակութիւն կը վայելէ կառավարութեան աչքում և, բացի խոշոր մասնաւոր նուիրաբերութիւններից, կը ստանայ նաև պետական միջոցներից յատկացվող գումարներ փախստականների անսահման կարիքներին բաւարարութիւն տալու համար։

Ընդհանուր ժողովը համաձայնեց վարչութեան հետ, ընդունելով նախ և առաջ համագործակցութեան գաղափարը սկզբունքով. ապա մանրամասնելով, որ կենտրոնական ընդհանուր մարմնի տեղի հարցը կը լուծվի հաւանօրէն Էջմիածնի համագումարում, ինչպէս նաև այնտեղ կը մշակվի հիմնական ծրագիր փախստականների տնտեսական օգնութեան կազմակերպութեան մասին։ Այնուհետև ընդհանուր ժողովը գտաւ (ըստ Ս. Խարազեանի ցուցումի), որ Նպաստամատոյց Ընկերութեան միջոցներից մաս-մաս տրվելիք 70%-ը, կանոնադրութեան համաձայն, պէտք է վերաբերի շրջանադարձ գումարներին։

Ց. Սպէնդիարեանի առաջարկութեամբ ընդհանուր ժողովը լիազօրեց իր պատգամաւորին ունենալ նախաձեռնութեան իրաւունք՝ պատասխանելու Էջմիածնի համագումարում, բացի վերայիշեալ չորս խնդիրներից, և նոր յարուցվող հարցերին։

Էջմիածին գնալու համար ընտրվեց Ա. Աթանասեան։

Ընդհանուր ժողովը լիազօրեց իր պատգամաւորին՝ հարկ եղած դէպքում Վեհափառի բարձր ուշադրութիւնը հրաւիրել Նպաստ. Ընկ. կողմից մի նոր աղէտի վրա, այն է՝ Թիւրքահպատակ գաղթականներին Ռուսաստանի և Կովկասի սահմաններից արտաքսելու խնդրի վրա, որի մասին արդէն հրատարակված պաշտօնական կարգադրութիւնը գործադրվելու է մինչև այս տարվայ ապրիլի 1-ը։

Ընդհ. ժողովը փակվեց ժամը 9½-ին։

Նպաստամատոյց Ընկերութիւնը Էջմիածնի համագումարում կը ներկայացնէ, բացի Աթանասեանից, ինչպէս նաև վարչութեան փոխ-նախագահ Հ. Առաքելեան, որ ընտրված է ներկայացուցիչ փախստականներին օգնող Թիֆլիսի քաղաքային մասնաժողովի կողմից։

—

Ընդհանուր ժողովից յետոյ կայացաւ Ընկերութեան վարչութեան նիստը։

Նախագահ Հ. Առաքելեան յայտնեց, թէ յայտնի է, որ մարտի 3-ին Թիֆլիսում տեղի է ունենալու ժողովարարութիւն «սապօնի օր» անուան տակ, իսկ Նպաստ. Ընկ. ժողովարարութիւնը նշանակված է մարտի 7-ին։ Բնական է, որ Թէ այդ երկու օրերի միջև եղած ժամանակամիջոցի կարճառօտութիւնը և Թէ այն հանգամանքը, որ դրամատուները Ընկերութեանը յանձնվեն հազիւ 3 օր յետոյ, այսինքն մարտի 7-ին,—անկարելի կը լինի կատարել հետևեալ օրն և եթ Նպաստամատոյցի ժողովարարութիւնը։ Ուստի նա առաջարկում է յետաձգել մարտի 7-ին յօգուտ Ընկերութեան նշանակված ժողովարարութիւնը։

Վարչութիւնը համաձայնեց յետաձգելուն, ինչպէս և որոշեց յետաձգել և նախագծված հոգևոր համերգը մի քանի անպատրաստութիւնների պատճառով և կայացնել Թէ ժողովարարութիւնը և Թէ համերգը Ծաղկազարդի շաբաթվայ մէջ։

Դրա փոխարէն՝ մարտի 8-ին յօգուտ Ընկերութեան կը լինի հետաքրքրական դասախօսութիւն Արտիստական Ընկ. «դահլիճում»։ Վարշավայի համալսարանի պրոֆեսոր Կ. Ս. Աղաջանեան սիրալիր կերպով յանձն է առել, համաձայն Ընկ. վարչութեան դիմումի, կարդալ դասախօսութիւն հետևեալ Թեմայով՝ «О навязчивыхъ и бредовыхъ идеяхъ и массовыхъ психозахъ».

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱՆՔՆԵՐ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻՆ

—

◆ Երէկ, փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցով-Դաշկովի Կովկասի փոխարքայութեան 10-ամեակի օրը, Նորին Պայծառափայլութեանը Թիֆլիսի բոլոր հաստատութիւններից ու հիմնարկութիւններից ուղարկվեցին շնորհաւորական հեռագիրներ։

◆ Վաճառականութեան կողմից աւագ Ար. Միլեան ուղարկել է հետևեալ հեռագիրը.

«Այսօր լրանում է 10-ամեակը Ձեր փառաւոր պաշտօնավարութեան Նորին Կայսերական Մեծութեան Կովկասի փոխարքայի բարձր և պատասխանատու պաշտօնում։ Ուղիղ 10 տարի առաջ, Կովկասի ծանր խառնակութեան և ժողովրդական յուզմունքի օրերին, Ձերդ Պայծառափայլութիւնը, Բարձրագոյն վստահութեան պատւով, բարեհաճեցիք գալ մեզ մօտ խաղաղութեան ձիթենու ճիւղով և յանձն առաք Կովկասի կառավարութիւնը։ Որպէս իմաստուն, արդար, մարդասէր և լուսաւորեալ կառավարիչ, Դուք իսկոյն և եթէ խաղաղեցրիք երկիրը, մեզ ամենքիս ակամայ ստիպելով անկեղծօրէն սիրել Ձեզ և բնականաբար Ձեր շուրջը ստեղծեցիք յարգանք, որով միայն հնարաւոր է Կովկասի բազմացեղ ժողովրդական ստեղծագործող ոյժերի կուլտուրական աշխատանքը։ Ձերդ Պայծառափայլութեան իմաստուն կառավարութեամբ, Դուք երկրում վերականգնեցիք խաղաղ կեանքի կերպարանքը բոլոր շրջաններում և բոլոր ճիւղերի մէջ։ Մասնաւորապէս երկրի առևտրաարդիւնաբերական կեանքը վերջին տասնամեակում ստացաւ զարգացման առանձին Թափ, շատ բարձրացաւ և ծաղկեց նա, շնորհիւ Ձերդ Պայծառափայլութեան՝ այդ ճիւղի խնդիրներին և պահանջներին ցոյց տուած աջակցութեան։

«Այդ պատճառով, Ձերդ Պայծառափայլութիւն, մի մերժէք ընդունել Թիֆլիսի վաճառականութեան անունից անկեղծ սրտագին շնորհաւորանքներ Ձերդ Պայծառափայլութեան և մեզ կովկասցիներիս համար այնքան նշանակալից օրը, Ձեր Կովկասի փոխարքայութեան 10-ամեակի լրանալու օրը, ցանկութեամբ, որ Ձեր Պայծառափայլութեան բարձր, բեղմնաւոր գործունէութիւնը երկարի երկրի առևտրա-արդիւնաբերական զարգացման համար և յուսախութիւն մեր, Ձեր լուսաւոր անձը բարձր գնահատողներիս համար։

«Թող Աստուած օգնէ Ձեզ Ձեր յետագայ ծանր աշխատանքում, երկարելով Ձեր Թանգագին կեանքը դեռ երկար-երկար տարիներ»։

◆ Նպաստամատոյց Ընկ. հեռագիրը.

«Նորին Կայսերական Մեծութեան Կովկասի փոխարքայ Նորին Պայծառափայլութիւն կոմս Իլլարիոն Իվանովիչ Վօրօնցով-Դաշկովին։ Հայ Նպաստամատոյց Ընկերութիւնը բաղդաւոր է զգում իրան ողջունել Ձեր Պայծառափայլութեան՝ մեր երկիրը իմաստուն կերպով կառավարելու Ձեր 10-ամեայ նշանաւոր օրը, ցանկանալով առողջութիւն՝ շարունակելու ձեր արդիւնաւէտ գործունէութիւնը։ Նախագահ Ընկ.՝ Դաւիթխան Աւան-Իւզբաշեան»։

◆ Տ. Նազարեանը հետևեալ հեռագիրն է ուղարկել.

«Նորին Պայծառափայլութիւն՝ Նորին Կայսերական Մեծութեան Փոխարքայ գեն.-ադիւտանտ կոմս Իլլարիոն Իվանովիչ Վօրօնցով-Դաշկովին։ «Աղբիւր» և «Տարազ» հանդէսները և Գրական-Գեղարուեստական Սալօնը, ջերմ ողջունելով Նորին Կայսերական Մեծութեան պաշտելի Թագաւորի ընտրեալից, ամենայարգելի փոխարքայից, հոգու խորքից մաղթում են երկար-երկար կեանք փայլուն յոբելեարից, որի 10-ամեայ իմաստուն, արդար ու մարդասէր կառավարութիւնը կովկասեան պատմութեան մէջ բռնում են պայծառ էջեր։ Տիգրան Նազարեան»։

◆ «Մշակի» խմբագրութեան հեռագիրը.

«Նորին Կայսերական Մեծութեան փոխարքային։ Հայ մամուլի աւագագոյն օրգան «Մշակը» յարգանքով խնդրում է Ձերդ Պայծառափայլութեան՝ ընդունել իր անկեղծ շնորհաւորանքները Կովկասը խելացի և մարդասէր կերպով կառավարելու Ձեր 10-ամեակի առիթով, 10-ամեակի, երբ բազմացեղ ժողովուրդները, որոնք բնակվում են Կովկասում, կարողացան ազատ շունչ քաշել և զբաղվել իրանց կուլտուրական զարգացմամբ։ Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. Առաքելեան»։

◆ Կովկասի փոխարքայ կոմս Վօրօնցով-Դաշկովի 10-ամեայ պաշտօնավարութեան առիթով ուղարկված են շնորհաւորական հեռագիրներ Կ. Հ. Բ. Ընկ. և Հայկ. Կենտրոնական Կոմիտէի կողմից։

ԷՋՄԻԱԾԻՆՆ ՈՒ ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վաղարշապատ, 20 փետր.

Վեհը միջնորդել էր փոխարքային, որ Թիւրքահպատակ հայ գերիները չուղարկվեն հեռու տեղեր։ Վերջերս, երբ կարիք կար բժիշկների և իմացվեց, որ գերիների մէջ կան հայ բժիշկներ, Վեհի հրամանով դիւանը՝ յիշեցնելով վերոյիշեալ դիմումը՝ հեռագիր ուղարկեց Պետրօգրադ Պետ. Դումայի անդամ Մ. Պապաջանեանի միջոցով։ Վերջինս յայտնել է, որ մինիստրութիւնը արդէն կարգադրութիւն է արել։ Չորս օր առաջ Էջմիածին բերին պահակներով 2 բժիշկ և 1 ֆելչեր-դեղագործ և յանձնեցին պաշտօնական գրութեամբ Վեհ. Կաթողիկոսի կողմից հաստատված գլխաւոր յանձնաժողովին։ Յանձնաժողովը հաստատել է մէկին՝ գնալ (իբրև շրջիկ) Էջմիածնի գաւառի գիւղերը, կենտրոն ունենալով Աշտարակը, իսկ միւսը Սարդարապատի շրջանը՝ գլխաւոր տեղը ընդունելով Ղուրդուղուլին։ Գլխաւոր յանձնաժողովը դիմելով նահանգապետին խնդրել է, որ այդ երկու տեղերի հիւանդանոցները, որոնք ներկայումս բժիշկներ չը լինելու պատճառով փակ են, բացվեն և դրվեն Էջմիածնի տրամադրութեան տակ։

Եղբայրական օգնութեան յանձնաժողովը գիշերս հեռագիր է ստացել Իգդիրից, որ գալիս են Էջմիածին 350 գաղթական, որոնք Մարգարա գիւղում պէտք է հանգստանան։ Գլխաւոր յանձնաժողովը անմիջապէս ուղարկեց Թադէոս աբեղային երկու գերի բժիշկների հետ Մարգարա գիւղը, որոնք իրանց հետ տարան անհրաժեշտ դեղեր հիւանդների համար։ Ուղարկվեցին նաև հաց, Թէյ, շաքար և այլ պարագաներ։

Գլխաւոր յանձնաժողովը որոշել է գաղթականների համար շինել յատուկ լուացատուն ախտահանիչ գործիքով, որը արդէն պատուէր է տրված. բացի այս՝ շինվելու է և բաղնիս, որը կից է լինելու Էջմիածնի բաղնիսին։

Զափազանց զգացվում է կարիք անկողնի, վերմակի և այլն. չը նայելով որ գլխաւոր յանձնաժողովը Երևանում պատուէր է տուել՝ ամբողջ շրջակայ գիւղերում եղած գաղթականների համար, սակայն կարիքի համեմատ դժուարութեամբ են կարողանում հասցնել։ Արդ ի նկատի ունենալով, որ ստացված շորերը չեն բաւականացնում ծով կարիքին, նոյն յանձնաժողովը գնել է Երևանում մեծ քանակութեամբ մանուֆակտուրայի կտորներ, որ պէտք է կարեն տեղումս։ Այս առիթով երեկ հրաւիրված էին ժողովի տեղիս տիկիններից և օրիորդներից, որոնք ընտրեցին իրանց միջից 7 հոգի հայուհեաց օգնութեան մասնախումբ, որոնք յանձն առան կտորները ձևել և Վաղարշապատում մասնաւոր տները բաժանել՝ կարելու համար։

Վաղարշապատի ծխ. դպրոցի ուսուցչական խումբը յանձն է առել ճաշերից յետոյ դպրոցում պարապել գաղթական երեխաների հետ։ Դրանց դասական պիտոյքները հոգալու է Էջմիածնի յանձնաժողովը։ Յանձնաժողովը դրանց տալու է երեկոյեան Թէյ և հագցնելու են միաձև զգեստ և սպիտակեղէն։

Գաղթականներից այս գիշեր ընկած փլված պատի տակ մի 12—13 տարեկան տղայ, որը և մահացաւ. բարեբաղդաբար միւսները ազատ են և երկու երեխայ բժշկվում են։

Թղթակից

Ց. Գ.—Նամակս կնքում էի, որ Մարգարա գիւղից եկան 9 ֆուրգօն գաղթականներ և տեղաւորվեցին զօրանոցում։ Սրանց տրվելու է Թէյ և ճաշ։ Վաղը նրանք գնալու են Երևան։

Նոյնը

ԽՈՀՆԵՐ Ա. ԾԵՐԵԹԵԼԻԻ ՄԱՀՎԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

—

Փետրվարի 1-ին Ռոստովի ռուսաց մայր եկեղեցում կատարվեց հոգեհանգիստ՝ վրաց բանաստեղծ և հասարակական գործիչ Ակակի Ծերեթելիի յիշատակին։

Չը նայելով որ կիրակի էր և, Թէև ցուրտ, բայց լաւ եղանակ, պէտք է ցաւել, որ նախաձեռնողների ջանքը ըստ արժանոյն աջողութեամբ չը պսակվեց։

Ռոստովում գտնվող ստուար վրացական

այն ժամանակ, երբ երկիրը խաղաղ շրջան չապրէր։ Ցեղապետը Իւսուֆ աղան է։

Ասկէ զատ՝ սանջակին մէջ կան և մանր ու մունր հատուածներ ու կատ-զատ գիւղեր, որոնք կամ կը պատկանին վերը յիշուած գլխաւոր աշայիրներուն և կամ ոեէ աշայիրի մէջ չեն մտներ և իրենցմէ առանձին ոչինչ կը ներկայացնեն, ուստի և հարկ չեմ համարիր առանձնապէս կանգ առնել ատոնց վրայ։

Ուշադրութեան արժանի է այստեղ աշայիր մը, որուն մէկ մասն ալ կ'ապրի այս սանջակին մէջ. այդ աշայիրը «Մալասուէր» (որ կը նշանակէ՝ ձիաւորներու տուն) Ջիբրանցոց տունն է, որ ամբողջ Թիւրքիայի մէջ մեծ հռչակ հանած է, որպէս քաջ ու կարիճ ցեղ, լաւ ձի նստող, զէնք բանեցնող և անվեհեր կռւող։ Այս աշայիրը ս. Կարապետի կռնակէն, Հասան Օվա գիւղէն կը տարածուի գլխաւորապէս դէպի Խնուս և Վարդօ։ Իր տիրապետութեան տակ կառնէ հողերու ահագին տարածութիւն։ Այս աշայիրը կը բաղկանայ 3 մեծ տունէ (ցեղական պետերէ). առաջինը Դրբօ աղայի տունն է, որուն ժառանգներն են Նադօն և Ջնդին։ Դրբոյի Նադօն կը նստի Բոստանքենդ գիւղը (Բուլանըխի գաւառակին մէջ) և խոշոր ազդեցութիւն ունի շրջակայի ամբողջ ազգաբնակութեան վրայ։ Անցեալ տարի խիզնցոց դէպքի՝ քիւրդական ապստամբութեան մէջ գաղտնի մասնակցութեան կասկածով ձերբակալուելով, այդ ազդեցութիւնը քիչ մը պիտի պակսէր, բայց որդիները՝ Սայիդ և Սադէ՝ իրենց հօրմէն ժառանգած ըլլալով անոր բոլոր առնական յատկութիւնները, կարողացան ոչ միայն չնսեմացնել իրենց ցեղին առանձնակի դիրքը, փառքը, այլ և աւելի ևս բարձրացնել։

Նադօն շուտով արդարացաւ և Թիւրքաց շահուց երդուեալ հաւատարմատար ձևանալով՝ հայերն խաբառ ջնջելու երաշխիքը տալով իր աճառանիստ գիւղը վերադարձաւ։ Բայց Նադօն ինչպէս ուրացաւ խիզնցոց հետ ունեցած գաղտնի մասնակցութիւնը, այնպէս ալ կուրանայ Թիւրքաց շահերուն հաւատարմատարն ըլլալը, եթէ ռուս քաջերի զօրքը իր ոտը դնէ Ջիբրանցոց հողին վրայ։ Ջիբրան աշիրէթի մէջ այս տունն է միայն, որ համիդիէ չէ (Թիւրք բանակին համիդիէ՝ քիւրդական հեծելազունդ չի տար)։

Մալասուէրներու երկրորդ մեծ տունն է Սընճերի տունը։ Ասոնց գլխաւորն է Իբրահիմ աղան, որ, սակայն այնքան մեծ ազդեցութեամբ չէ օժտուած, որքան կօտաւի Իբօն, որ Իբօյի Սնճեր կը կոչուի։ Այս Իբօն կը նստի Աւաբօ գիւղ և կը ներկայանայ իր ցեղէն կազմուած համիդիէ հեծելազօրքի՝ ալայի (գունդի) կայմականը։ Կառավարութիւնը տասր այժմ ու կարեւորութիւնը իմանալով և ցանկանալով աւելի սերտ կապեր հաստատել ասոնց ցեղի հետ՝ վերջերս տասր օրդիներուն՝ Մէհմէդ և Բահրի բէյերուն ալայի աստիճան տալով իր հաշուով զինուորական դաստիարակութիւն կուտար սուարի-ալայներու վաշտերուն մէջ։ Բաց ծանօթ լինելով այդ ցեղի պետերու հոգեբանութեանն ու նիստ ու կացին, անհատապէս բարեկամ լինելով Իբօյին և իր զաւակներուն հետ, պիտի ըսեմ, որ կառավարութիւնը այդ և նման ճանապարհներով իր նպատակին չպիտի հասնի։

Իբօն և իր զաւակները քիւրդ են բառիս լայն իմաստով և անոնք չեն կարող յարմար առիթը ձեռքէ փախցնել՝ պատժելու համար չար կառավարութիւնը (ինչպէս իրենք կը կոչեն), որ հակառակ իսլամի վարդապետութեան կը կախէ շէյխերը։

Ջիբրանցոց երրորդ մեծ տունը Ֆայզօյի տունն է. գլխաւորն է Սէլիմ-բէյ, որ կապրի Շիրազ գիւղին մէջ։ Այս տունը կապրի Խամուր բերդի էՅէգը (փեշերին), որ կը գտնուի Մուշի, Բուլանըխի և Խնուսի մէջ տեղը։ Ջիբրանցոց մէջ միայն այս տունն է, որ որոշ քաղաքական համոզմունք չունի, զերծ է քիւրդութիւնը յուզող խնդիրներէ և կը հետապնդէ միայն իր տան (ցեղի մըտքով) նեղ շահերը։ Ասոնցմէ կազմած հեծելագունդերն են, որ կընդհարուին ռուս քաջերի զօրքերուն հետ և ցիրուցան կը փախչին։ Իբօյի տան յատուկ առաւելութիւնը այստեղ շատ աւելի պակաս չափերով երևան կուգայ, բայց անոնք այնու ամենայնիւ բարձր են միւս քիւրդերէն։

Ջիբրանցոց երկու տան համիդիէ հեծելազօրքը կը բաղկանայ 4 գունդերէ (ալայներէ)։ Կայմականներն են Իբօ, Սադի, Հայդար և Բօռ-Ամէ. վերջինս կը նստի Բաղրգան գիւղին մէջ։ Ասոնք կունենան մօտ 1500 միայն ձիաւոր հրացանաւորներ։ Ջիբրանցոց կենթարկուին և ուրիշ մանր ու մունր աշայիրներ, ինչպէս օրինակ մաս մը սըպկըցիք, զըռըկցիք և այլն. և այդ ենթարկումը այն աստիճան ուժեղ է ու մեծ, որ նոյնիսկ անոնք իրենց զատ աշայիր չեն ճանչնար, այլ մի հատուածը այն ուժեղ ձիաւոր աշայիրի, որ Ջիբրանցի անուամբ ճանչցուած է։

Ջիբրանցիք ընդհանրապէս շատ աւելի լաւ զինուած են, քան Խնուսի և Մուշի քիւրդերը։ Հրացաններու մէջ տիրապետող են ռուսական մօսինը, պետական 5-հարուած մաւզէրը։ Մարտինները (այնալը) սեփականութիւն են միայն ամենաաղքատ դասակարգի և հովիններու, որսի հրացաններ (սաչմալը) հազուագիւտ են։ Վերջացնելով մեր խօսքը Ջիբրանցոց մասին, այժմ անցնինք Բուլանըկ և Մալազկերտ։

Դ. Ապատ

գաղութի շատ քիչ ներկայացուցիչներն էին ներկայ. Մեծամասնութիւնը բացակայում էր, և այդ պէտք է վերագրել այն հանգամանքին, որ այդ մասին յայտարարված էր միայն 2 օր առաջ և որ շատերը ռուսաց լրագիրներ չեն կարդում, որոնց մէջ և յայտարարված էր։ Բացի այդ, եկեղեցում մեռել կար և դրսում ժողովվածները ուշ իմացան, որ մեռելը տանելուց առաջ պէտք և կատարվի հոգեհանգիստը։

Հայերի կողմից ներկայ էի միայն ես, որ և իբր ներկայացուցիչ Նախիջևանի Բարեգործական Ընկերութեան, վաճառականական ակմբանոցի և իմ կողմից յայտնեցի խորին ցաւակցութիւն ներկայ գտնվող նախաձեռնողներին։

Ակակի Ծերեթելին մի անսովոր աստղ էր, որ փայլեց Վրաստանի երկնակամարում։ Նա յայտնվեց այն ժամանակ, երբ վրացի ժողովուրդը դեռ հասունացած չէր, երբ վրացին հասարակական կեանքով ապրելու և գործելու մասին նախապատրաստութիւն չունէր, երբ վրաց գրականութիւնը և լրագրութիւնը իրանց ոտքի տակ հաստատ հող չունէին։ Հետևաբար հանգուցեալ Ծերեթելին յայտնվեց իբր պիօնէր, իբր առաջեալ։ Այդ տեսակէտից աւելի ևս անգնահատելի է նրա գործունէութիւնը։

Կորուստը մեծ է և զգալի։

Սակայն պէտք է յուսալ, որ այսուհետև, երբ վրացի ժողովրդի գիտակցութիւնը զարգացել է, երբ նրա գրականութիւնն իր համար ուղի է հարթել և ոտքի կանգնել, գեղեցիկ Վրաստանը շատ Ակակի Ծերեթելիներ պիտի տայ։

Դրսում մենք մասնաւոր խօսակցութիւն ունեցանք։ Խօսում էինք երկու եղբայրական,—հայի և վրացու—ժողովուրդների առանձնայատկութիւնների մասին։

Մենք հայերս միշտ պարծենում ենք, որ կովկասեան մեզ շրջապատող հարևան ազգերի մէջ բոլոր առաւելութիւնը մեր կողմն է։

Սակայն այդպէս է արդեօք։

Վրացին ոչ մի տեղ չի ամաչում իր մայրենի լեզուով խօսելուց. անում է արդեօք նոյնը և հայը. կասկածում եմ։

Վրացի ազնուականութիւնը պարծենում է իր լեզուով. նա է, որ ամենից առաջ աշխատում է գեղեցկացնել իր լեզուն. ահա ձեզ օրինակ Իլիա Ճաւճաւաձէն, Ծերեթելին և այլք։

Ի՞նչ է անում հայ արիստօկրատը, հայ հարուստ բուրժուան։ Ստանում է արդեօք նա հայ լրագիր, հոգ է տանում արդեօք կրթել իր զաւակներին հայ ոգով, կարդում է արդեօք նա հայ գիրք, յաճախում է արդեօք հայ ներկայացում։ Նոյնպէս կասկածում եմ։

Վրացին աւելի եղանակով բոլոր խաղերը կանչում է իր լեզուով։ Ի՞նչ է անում հայը։ Նա քիչ է մնում գլուխը դնի Թուրք խաղ ասողի կրծքին, երբ սա երգում է արաբերէն, փարսերէն և Թուրքերէն։

Վրացի ազնուականը չի խորշում ռամիկի հետ սեղան նստելուց, նրա հետ սիրով բաժնելուց և վարվելուց։ Կա՞յ արդեօք, նըշմարվում է արդեօք նոյն առաքինութիւնը և հայ բուրժուայի մէջ դէպի իր արիւնակից ռամիկը։ Կարծեմ ոչ։

Նոր-Նախիջևան Ալ. Աբէլեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Կովկասի փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վորոնցով-Դաշկովի պաշտօնավարութեան 10-ամեակի օրը պաշտօնական ընդունելութիւն պալատում չեղաւ, որովհետև կոմսը և կոմսուհին սգի մէջ են իրանց հարսի մահվան պատճառով։ Երէկ պալատի մուտքի մօտ դրված մատեանում ստորագրեցին բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, որոնք պէտք է անձամբ շնորհաւորէին կոմսին։ Մինչև երէկ երեկոյ Կովկասի և Ռուսաստանի զանազան տեղերից ստացվել էին մօտ 500 շնորհաւորական հեռագիրներ։

◆ Երէկ, ամսիս 26-ին, կոմս Ի. Ի. Վորոնցով-Դաշկովի Կովկասի փոխարքայութեան 10-ամեակի առիթով, զինուորական տաճարում, Վրաստանի էկզարխ Պիտերիմ արքեպիսկոպոսի գլխաւորութեամբ՝ պատարագից յետոյ կայացաւ գոհաբանական մաղթանք։ Ներկայ էին փոխարքայի օգնականները, նահանգապետը, քաղաքագլուխը և բազմաթիւ պաշտօնական անձինք։

◆ Այս երկու օրը Բագուից Թիֆլիս կը գան երկու ախտահանիչ խմբեր և նրանց հետ ինստրուկտորներ՝ Սարըղամըշ մեկնելու և այնտեղ աշխատելու։

◆ Բաթումի քաղաքագլուխը հեռագրով յայտնում է Կովկասի քաղաքների միութեան լիազօրին, որ քաղաքում առանձին բարակներ շինելու և կահաւորելու համար պահանջվում է 22,000 ր., վարակիչ հիւանդութիւնների պատճառով քաղաքի սանիտարական գործը կազմակերպելու համար 6000 ր.։ Քաղաքը միջոցներ չունի, իսկ հիւանդութիւնները աւելանում են. այդ պատճառով ռուման միջնորդում է, որ համառուսական քաղաքների այն միջոցներից, որոնք գտնվում են Կովկասի քաղաքների միութեան ձեռքի տակ, բաց Թողնվի 28,000 ր.։

◆ Համառուսական քաղաքների միութեան Կովկասեան կօմիտէտի գլխաւոր լիազօր Վարուն-Սեկրէտը մեկնեց Բաթում ա- մարանոցային մի շէնք գտնելու, որտեղ միութիւնը մտադիր է կլիմայական կայան բանալ միութեան բժշկական դասի առողջացող ծառայողների համար։

◆ Այսօր քաղաքագլխի նախագահութեամբ կը կայանայ քաղ. սանիտարա-գործադիր յանձնաժողովի նիստը, որ քննելու է քաղաքի առողջապահութեանը վերաբերեալ հարցեր։

◆ Փետրվարի 25-ին բացվեց Անդրկովկասի շրջանների անասնաբուժական վերատեսուչների համագումարը, որին բացի վերջիններից մասնակցում են և շատ գաւառաժասերի վերատեսուչներ։

◆ Երէկ բացվեց համառուսական քաղաքների միութեան վարակված ծառայողների լազարէթը եղբ. Մանթաշեանների տանը՝ Նաւթլուղում։

◆ Կաթոլիկ միսիօներ դէ-Կրօ մեկնեց Սալմաստ, իմանալու և տեսնելու, Թէ կարելի՞ է արդեօք այնտեղից փախած ասորիներին նորից ետ տանել։

◆ Թիֆլիսի անգլիական հիւպատոսի խնդրի հետևանքով, բորսային կօմիտէտը յանձնարարել է իր վաճառամիջնորդ (մակլէր) Բաղդասարեանին, Անգլիայի հետ առևտրական սերտ յարաբերութիւնները զարգացնելու նպատակով, տեղեկութիւններ հաւաքել այն ապրանքների մասին, որոնք մինչև պատերազմը Ռուսաստան էին ներմուծվում Աւստրիայից և Գերմանիայից, և Անդրկովկասից արտահանվում էին այդ երկիրները և որոնք կարող են արտահանվել Անգլիա և վերջինից ներմուծվել Անդրկովկաս։

◆ Քաղ. բժշկա-սանիտարական բիւրօն նորից երևան է հանել բծաւոր տիֆով հիւանդանալու 3 դէպք։ Հիւանդներից մէկը, ինչպէս պարզվել է, Ֆրանսիայից վերադառնալու ժամանակ վարակվել է Սերբիայում, Նիշ քաղաքում։

◆ Այսօր, ուրբաթ, Գրական-Գեղարուեստական Սալօնի հերթական jour fixe-ին պ. Հ. Համբարձումեանը կը դասախօսէ՝ «Հասարակական-քաղաքական երևոյթների ու կազմակերպութիւնների, մասնաւորապէս պատերազմի, հոգեբանական և իրաւական հիմքերը»։ Սկիզբը երեկ. ժ. 9-ին։

◆ Թիֆլիսի լաբօրատօրիայում 1914 թ. քննութեան են ենթարկվել 6093 տեսակ մնդղական և ուտեստի զանազան մթերքներ. դրանցից 1069 քիմիական, իսկ 5024 միկրոսկոպիական վերլուծութեան։ Բոլոր մթերքների՝ կաթի, ալիւրի, շաքարահացի, իւղի, երշիկի, խմիչքների, հացի, մածնի և միւսների մեծագոյն տոկոսը խարդախված է եղել նոյնիսկ վնասակար նիւթերով և հիւթերով։ Եւ Թիֆլիսի բնակիչները անընդհատ սնվում են այդ մթերքներով ու ապրում։

◆ Ստացանք Հայաստանի մի քարտէզ, որ պատրաստել է պ. Ա. Աբեղեանը ըստ Լինչի և Օսվալդի։

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Իգդիրի «փախստականներին օգնող հայկական տեղական կօմիտէտը» բացել է մի հիւանդանոց փախստականների համար։ Այդ նպատակով կօմիտէտը Կաթողիկոսից ստացել է 1000 րուբլի։ Հիւանդանոցի բժիշկն է Ալանեան։ Տեղացի տիկինները և օրիորդները, որպէս գթութեան քոյրեր, աշխատում են հիւանդանոցում, որը ունի 20 մահճակալ։ Այդ հիւանդանոցումն է գտնվում համառուսական քաղաքների միութեան լիազօր Բէգզադեան. ենթադրում են, որ նա վարակված է տիֆով։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ Սուրմալուի գաւառի գաղթականներին հրամայված է այդ գաւառից հեռանալ մինչև մարտի 1-ը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Պետրօգրադից հաղորդում են, որ պատգամաւոր Սկօբելեվը բանտ է նստեցվել, ուր դատավճռի համաձայն կրելու է իր պատիժը։ Նա դատապարտված է Բագուում հրատարակած լրագրի համար։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Բժշկական Ընկերութեան փետրվ. 21-ի նիստը չափազանց հետաքրքրական էր, որովհետև այդ նիստում պիտի զեկուցանէին երկու նորեկ պրոֆեսօրներ՝ պրոֆ. Կրիլովը բծաւոր տիֆի դէմ կռուելու միջոցների, և հայազգի պրոֆ. Աղաջանեան նեարդախտաբանական մի յոյժ հետաքրքրական Թեմայի մասին։

Պրոֆ. Կրիլովը բաւական ընդարձակօրէն խօսեց բծաւոր տիֆի մասին, յայտնելով իր սեփական Թէօրիան, որը հակասում է սակայն ընդունված Թէօրիային։ Նորագոյն գիտական հետազօտութիւնները, գլխաւորապէս ֆրանսիական գիտնականներին Թունիսում, ապացուցված են համարում, որ բծաւոր տիֆի վարակը տարածվում է ոջիլների, այն էլ հագուստեղէնի մէջ ապրող ոջիլների միջոցով։ Ոջիլը ծծում է հիւանդի արիւնը, որի մէջ, ի հարկէ, բծաւոր տիֆի վարակն է գտնվում, և անցնելով առողջ մարդու՝ կծում է սրան ու արեան մէջ ցնում իր արտաթորութիւնները ու վարակում։ Ֆրանսիայի բժ. Շարլ Նիկոլ, որը մի շարք գիտական փորձեր է արել միջատների վրա Թունիսում, եկել է այն եզրակացութեան, որ ոջիլը նոյնպէս վարակվում է բծաւոր տիֆով և վարակման 5-դ, 6-դ և 7-դ օրը ինքը դառնում վարակման աղբիւր, ուրիշ խօսքերով՝ եթէ ոջիլը կծում է մի հիւանդի և ծծում նրա արիւնը, այդ ոջիլը անվտանգ է մինչև 5-դ օրը, այսինքն, եթէ նա առողջի էլ կծի, դեռ անկարող է վարակել, բայց 5-դ օրից մինչև 7-դ օրը նրա խայթոցը արդէն վտանգաւոր է դառնում։ 7-դ օրից յետոյ ոջիլը կարծես արդէն կորցնում է իր վարակիչ զօրութիւնը։

Պրոֆ. Կրիլովը իր զեկուցման մէջ ընդունելով հանդերձ «միջատային Թէօրիան»՝ բողոքում էր այն չափազանց մեծ նշանակութեան դէմ, որ տրվում է ոջիլին այդ Թէօրիայով։ Նա կարծում է, որ բացի վարակման այդ աղբիւրից, կան և ուրիշ աղբիւրներ, և նա գտնում է, որ մարդուս խորխը, Թուքը նոյնպէս կարող են վարակը տարածել, այն ինչ Նիկոլը միանգամայն հերքում է մարդուս մարմնի արտաթորութիւնների վարակիչ ազդեցութիւնը։

Ցարգեւի պրոֆ. Կրիլովի այս նոր Թէօրիայի դէմ շատերը հակաճառեցին և հարցը մնում է անորոշ դրութեան մէջ։

Ընդունելով այս Թէօրիան, գիտնականները ամեն տեղ, իսկ մեզ մօտ նաև պր. Մարցինովսկին (որը նոյնպէս վերջերսւմ մի դասախօսութիւն կարդաց Թիֆլիսում այդ նիւթի վերաբերմամբ) միակ փրկութիւնը բծաւոր տիֆից գտնում են այդ ոջիլների ոչնչացման մէջ։ Ցիշեալ Նիկոլի առաջ բերած Թւերը ուղղակի զարմանալի ապացոյց են այդ ենթադրութեանը։ Այդպէս՝ Թունիսում առաջին տարին, երբ դեռ չէին հաւատում «միջատային Թէօրիային», բծաւոր տիֆով հիւանդացողների Թիւը 800 էր, 2-դ տարին, երբ սկսեցին կռւել ոջիլների դէմ, հիւանդացողների Թիւը ընկաւ 600-ի, իսկ 3-դ տարին միայն 3 հոգի հիւանդացան... Այդ Թւերից աւելի պերճախօս ապացոյց չէր կարող լինել։

Վարշավայի պրոֆ. Կ. Ս. Աղաջանեանը մի զեկուցում արեց մարդու բարբառի հիւանդական խանգարումների մասին, լուսաբանելով այդ հարցը նորագոյն գիտական տուեալներով։ Ինչպէս յայտնի է, մարդկային խօսքը որոշ կենտրոն ունի ուղեղում և այդ կենտրոնի հիւանդանալուց մարդու խօսքը խանգարվում է շատ տարբեր կերպով, կամ մոռանում է իրերի անունները, կամ անկարող է լինում արտասանել, Թէև խօսքի ներքին գիտակցութիւնը պահպանված է, այսինքն, ինչպէս ասում են, «խօսքը լեզուի ծայրին է», բայց արտասանել չէ կարող։ Այդ կենտրոնը գտնվում է ուղեղի ձախ կիսագնդում որոշ կէտում, որը յայտնի է «Բրօկայի կենտրոն» անունով, (ֆրանս. գիտնական Բրօկայի գտածը)։ Հակիրճ ու պերճախօս գիտական մեկնութիւններով, պրոֆեսօրը քննադատութեան ենթարկեց Բրօկայի Թէօրիայի շուրջը ծագած ահագին գրականութիւնը և խոր գիտական անալիզից յետոյ որոշ եզրակացութեան եկաւ։ Դժբաղդաբար Թեման գիտական լինելով, այստեղ տեղը չէ կանգ առնել այդ գիտական զեկուցման վրա։ Կասենք միայն, որ պ. Աղաջանեանը օժտված է արտակարգ յիշողութիւնով և պերճախօսութիւնով, երկու յատկութիւններ, որոնք այնքան հազուագիւտ են գիտնականների մէջ և որանք աչքառութեան գրաւական են։

Ցանկալի է, որ տաղանդաւոր պրոֆեսօրը մի քանի դասախօսութիւններ կարդայ մեր հասարակութեան համար։ Վ. Ա.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Сборникъ Дипломатическихъ Документовъ. Реформы въ Арменіи. 26 ноября 1912 г.—10 мая 1914 года. Изд. Министерства Иностр. Дѣлъ, Петроградъ, 1915 г.

Փողոված Դիպլօմատիական Դօկումենտների։ Րէֆօրմները Հայաստանում։ 26 նոյեմբեր 1912 Թ. սկսեալ ցլ10 մայիս 1914 Թ.։ Հրատար. արտաքին գործերի մի նիստրութեան)։

VII

Նարնջագոյն Գրքի 31-րդ դօկումենտը՝ Սազօնովի գրութիւնն է Բեռլինի ռուսաց դեսպանին, 1913 Թ. մայիսի 23-ին, որով յայտնում է, Թէ Լօնդօնի և Պարիզի կաբինետների հետ նախնական բանակցութիւններ վարելուց յետոյ՝ Կ. Պօլսի կայսերական դեսպանին յանձնարարված է իր ֆրանսիական և անգլիական կօլէգների հետ միասին սահմանել այն հիմնական սկզբունքները, որ երրեակ համաձայնութեան բոլոր երեք պետութիւնները կարող էին համերաշխաբար պաշտպանել հայկական րէֆօրմների հարցում։

Վերջինների հիմքի համար մեզ առաւել ցանկալի հանդիսացաւ առաջադրել 1895 Թ. մշակած ծրագիրը, համաձայնեցնելով նրան նոր պարզված պահանջների հետ։

Ինչպէս երևում է Լօնդօնի դեսպանի հեռագրից, սոյն մայիսի 21-ից, գերմանական կառավարութիւնը սկսում է հետաքրքրութիւն ցոյց տալ դէպի այդ հարցը և նոյնպէս, ըստ երևոյթին, Թեքված է այն մտքին, որ 1895 Թւի ծրագիրը ամբողջութեամբ դնի առաջիկայ րէֆօրմների հիմքում։

Այս բանի հետևանքով, մենք մեր կողմից ցանկալի ենք համարում հնարաւորութեան չափ արագացնել երրեակ համաձայնութեան պետութիւնների կողմից ընդհանուր ծրագրի հաստատումը և այն ժամանակ դիմել բոլոր կաբինետներին, առաջարկելով մասնակցել հարցի քննութեանը, որի ժամանակ՝ մենք կը ցանկայինք որ, ի հարկէ, հնարաւորութեան չափ վերացվէր մրցութիւնը պետութիւնների երկու խմբակի միջից։

Եթէ մենք նախօրօք պայմանաւորվում ենք Անգլիայի և Ֆրանսիայի հետ, այդ բացառապէս այն նպատակով է, որ յետագայ քայլերի ժամանակ ամբողջապէս ապահովված լինենք նրանց աջակցութեամբ, բայց նախաձեռնութիւնը մենք կը ցանկանայինք պահել մեր կողմը, համաձայն Լօնդօնի կաբինետի առաջարկութեան։

Այն դէպքում, եթէ գերմանական արտաքին գործերի ստատս-սեկրետարը խօսէր մեզ հետ այդ հարցի նկատմամբ, մենք կարող էինք ասել նրան, Թէ, որքան ձեզ յայտնի է, Պետրօգրադում մեծ ուշադրութեամբ հետևում են այն բանին, Թէ ինչ է արվում մեզ սահմանակից վիլայէթներում, և որ այնտեղ հասնող տեղեկութիւնները դրութիւնը նկարագրում են խիստ յուզիչ։ Կ. Պօլսի մեր դեսպանը բազմիցս Բ. Դրան ուշադրութիւնն է հրաւիրել այն անհրաժեշտութեան վրա, մի կողմից, միջոցներ ձեռք առնել կանոնաւորելու Թիւրքերի՝ նախկին Եւրոպական Թիւրքիայից Փոքր-Ասիա գաղթելու հարցի համար, տեղական քրիստոնեայ ազգաբնակութեան վրա լինող բռնութեան առաջն առնելու նպատակով, միւս կողմից, հոգալ կրկնվող բռնութիւններին և սպանութիւններին վերջ տալու։ Կասկած չը կայ, սակայն, որ մատնանշված միջոցները չէին կարող նպատակ ունենալ վատթարացնել՝ առանց այն էլ վատ դրութիւնը։ Բայց սպասել, որ օսմանեան կառավարութիւնը ինքը ընդունակ կը լինի կարգի դնել անյետաձգելի բարենորոգումների խնդիրը, ի զուր է։ Դրա հետ միաժամանակ, ամենևին չը յօշոտելով Թիւրքիայի շահերը, մենք կարծում ենք, որ Ռուսաստանը, որպէս նրան հարևան պետութիւն և ունենալով բազմաթիւ հայ ազգաբնակութիւն Կովկասի շրջանների սահմաններում, Թիւրք կառավարութեան հետ ընդհանուր շահ ունի առաջն առնելու մեր սահմանի վրայի վտանգաւոր բարդութիւններին, որոնց մենք չենք կարող վերաբերվել անտարբերութեամբ։

Գործին օգնելու միակ միջոցը՝ անյետաձգելիօրէն րէֆօրմներին ձեռնարկելն է, որոնք կարող կը լինեն հանգստութիւն մտցնել ազգաբնակութեան մէջ, իսկ այդպիսիք կարող են լինել, ի հարկէ, միայն րէֆօրմները, այս կամ այն կերպ ապահովված պետութիւնների կօնտրօլով։ Անոթէ ինչու կայսերական կառավարութիւնը մտադիր է դիմել բոլոր պետութիւններին, առաջարկելով միասին քննել անհրաժեշտ միջոցները այդ շրջանում։

Կովկասի մեր իշխանութիւնները իրանց կողմից չեն դադարում հանգստացուցիչ ներգործութիւն անել հայերի վրա՝ այն նպատակով, որ նրանք սպասեն Ռուսաստանի՝ պետութիւնների հետ արած բանակցութիւնների հետևանքին, որոնք նպատակ ունեն ապահովել Թիւրքիայի նրանց ցեղակիցների ցանկացած բարենորոգումները։

Այս մասին ի տեղեկութիւն կը յայտնեմ, եթէ այս հարցի զրոյցի բանակցութիւնը ընդունվի Գերմանիայի կողմից կամ Թէ անցքերը պահանջէին արագացնել մեր բացատրութիւնները Բեռլինի կաբինէտի հետ։

(Կը շարունակվի)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԻ ՔԻՉ ԽԻՂՃ ՈՒՆԵՑԷՔ

Սամարղանդ, 2 փետր.

Համբերութիւնն էլ վերջ ու սահման ունի։ Սամարղանդի դպրոցում սովորող մանկանց ծնողների համբերութիւնը միանգամայն սպառված է։ Այդ դպրոցի հոգաբարձութիւնն է միայն, որ չի նկատում կամ չի ուզում նկատել։ Թիւրքիայում բաշիբօզուկները մարդկանց սպանում են ֆիզիքապէս. Սամարղանդի դպրոցում մեր խեղճ երեխաների ամբողջ ապագան է սպանվում։ Մեր դրամով, մեր ծանր զօհաբերութիւններով մեր մանուկներին բարոյապէս մորթել ենք տալիս։

Բայց մինչև ե՞րբ, պ. պ. հոգաբարձուներ։ Գիտենք, որ զանազան Զաքարեաններ ձեզ հարկաւոր են, գիտենք, որ նրանց միջոցով դուք հաւասարակշռում էք ձեր կուսակցական շահերը *), վարում էք ինտրիգներ, նրանց հանդէպ էք բերում այս կամ այն Թերթերում, որոնք պատրաստ են ոչ միայն իրանց գրիչը վաճառելու, այլ և ուսուցչի բարձր կոչումը, այլ և իրանց խիղճը. այո, այդ բոլորը մենք գիտենք. բայց եթէ դուք մեզ չէք խղճում, գոնէ խղճացէք մեր մանուկներին. եթէ մեր դրամի կորուստը ձեզ ցաւ չէ պատճառում, գոնէ Թող ցաւ պատճառէ մեր երեխաների կորցրած տարիքը, որոնց ոչ մի գնով կարելի չէ վերստանալ։

Չէ որ դուք էլ երեխաներ ունէք, չէ որ դուք ձեր երեխաների կորցրած ժամերն էլ հաշուի էք առնում։

Թերևս Սամարղանդի դպրոցին վիճակված է կուսակցական համբակներ կերակրելու, Թերևս մեզ էլ վիճակված է փարաջաւոր կամ անփարաջա զօշինների ձեռքում գերի մնալու, Թերևս մեզ երբէք էլ չի վիճակվի այդ սարկական դրութիւնից ազատագրվելու, քանի որ շատ ու քիչ խելացի, գիտակից ու կարող մարդիկ գարծրել են իրանց երեսը և՛ դպրոցից և ամենից. բայց հօ ձեր խիղճն էլ ձեզ չի լքել այնքան, որ Թոյլ էք տալիս դժբաղդ երեխաների ապագան ևս շահագործելու։

Ամբողջ երեք տարի է դպրոցը յանձնել էք ինչ-որ աւագ ուսուցչի, որի օրօք այդ հաստատութիւնը հասաւ իր անկման ամենանածանր աստիճանին։ Դուք ինքներդ էլ կամ գոնէ ձեզնից մի քանիսը այդ գիտեն ու բողոքել են. իսկ մենք տեսնում ենք, որ այդ պարոնը, օգտվելով ձեր յանցաւոր Թուլութիւնից կամ... մի այլ բանից, բացառապէս զբաղված է այս կամ այն Թերթի համար բաժանորդ մուրալով, ծիծաղելի ներկայացումներ ու երեկոյթներ սարքելով և մանաւանդ կուսակցական ինտրիգներ լարելով սրա ու նրա դէմ այս կամ այն Թերթի դէմ, մանաւանդ «Մշակի» դէմ, որը այնքան անողորմաբար պատռում է այդ բաղդախնդիրների դիմակը։

Եթէ ուսուցչութեան դիմակի տակ Թագնված կուսակցական գործակալներ կերակրելը երկնային անխուսափելի պատիժ է մեզ համար, մենք պատրաստ ենք առանձնապէս նրանց կերակրելու, միայն Թէ, ի սէր Աստուծոյ, ազատեցէք դպրոցը նրանցից, խղճացէք մեր երեխաներին, եթէ մենք արժանի չենք ձեր խղճահարութեան։

Մեր համբերութիւնը սպառվել է...

Մի ծնող

*) Խօսքս չէզոքների մասին չէ, Թէև Թացն ու չորը միասին են այրվում։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ (Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝
№ 3 դէպի Բաթում 1 ժ. 45 ր. ցերեկ.
№ 4 » Բագու 7 ժ. 3 ր. երեկ.
№ 6 (արագ) » 12 ժ. 8 ր. ցերեկ.
№ 9 » Բաթում 8 ժ. 53 ր. երեկ.
» Ջուլֆա 10 ժ. 23 ր. երեկ.
» Բօրժօմ 3 ժ. 20 ր. ցերեկ.
ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝
№ 3 Բագուից — 12 ժ. 54 ր. ցերեկ.
№ 4 Բաթումից — 5 ժ. 55 ր. երեկ.
№ 5 Բագուից (արագ) 7 ժ. 41 ր. երեկ.
№ 10 Բաթումից — 9 ժ. 51 ր. առաւ.
Ջուլֆայից — 6 ժ. 53 ր. առաւ.
Բօրժօմից — 7 ժ. 25 ր. առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 Թ.
(Դուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$2\frac{1}{2}$—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահատ.։
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։
Ա. Գ. ԿԱՐԱԳԵՕԶԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ. հիւանդ. և ստամոքս, երեխայոց ներքին և հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—33

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
Բ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
„Գերմանիայի եւ Թիւրքիայի տնտեսա-քաղաքական փոխ-յարաբերութիւնը“ (քննական տեսութիւն), երես 64, գինը 25 կոպէկ։
Արդիւնքը յատկացվում է փախստականների օգտին։
Դիմել՝ Թիֆլիս, «Գուտտենբերգ», Կենտրոնական և «Գիր» գրախանութներին։ Նոյն տեղը վաճառվում է հեղինակի ռուս. գրքոյկը
„Нѣмецкій профессоръ о германскомъ шовинизмѣ“.
Գինը 15 կոպէկ։
(օ. մ.) 98. 10—4

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
L. SOLUSOՅԻ հետեւեալ երկերը
1) ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, Թարգմ. Սուրխաթեանի . . . . . 30 կ.
2) ԿՈՆՖՈՒՑԻՈՍ (Չինական իմաստունը), խմբագրութեամբ Լ. Ն. Տօլստոյի, կազմեց Ա. Բուլանժէ, Թարգմ. Սուրխաթեանի . . . . 7 կ.
3) ԱՍԱՑՈՒԱԾՆԵՐ ՄԱՀՕՄԵԴԻ, ընտրված Լ. Տօլստոյից, Թարգ. Լ. Դանիէլեանի . . . . . 5 կ.
4) ՔՈՒՐԵՐԸ, Թարգ. Դանիէլեանի . 5 կ.
5) ԻՆՉՈՎ ԵՆ ԿԵՆԴԱՆԻ ՄԱՐԴԻԿ, Թարգմ. Լ. Դանիէլեանի . . . 10 կ.
Նրանք, որոնք այս գրքերից մի-մի օրինակը պահանջեն մեզնից փողը կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 10% զեղչ և փոստանպարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղչ չի լինի։
Հասցէն՝ Ред. газ. «Мшакъ», Тифлисъ.
4. 0—2